

Samenvatting onderzoeken voorkeuren in schoolkeuze VO

De keuze voor een school voor voortgezet onderwijs is een belangrijk moment in de onderwijsloopbaan van leerlingen. De schoolbesturen en Onderwijs, Jeugd en Zorg (OJZ) van de gemeente Amsterdam willen daarom weten welke kenmerken van scholen van invloed zijn op de voorkeuren van verschillende groepen leerlingen. Om deze vraag te beantwoorden zijn twee onderzoeken uitgevoerd; een kwantitatieve analyse op basis van de voorkeurslijsten die leerlingen in 2015, 2016 en 2017 hebben ingeleverd bij de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs, en een kwalitatieve analyse op basis van interviews in het voorjaar van 2017 met 72 leerlingen in groep 8 (met alle basisschooladviezen en verdeeld over 6 stadsdelen) en negen van hun ouders. De voornaamste bevindingen uit beide onderzoeken worden hier gezamenlijk samengevat.

Afstand belangrijk kenmerk

Het belangrijkste en meest eenduidige kenmerk dat uit beide onderzoeken naar voren komt is reisafstand. Een toename van de afstand tussen huis en school met 1 kilometer gaat gepaard met een afname met 30% van de relatieve kans dat een school wordt gekozen. Gemiddeld is de reisafstand tot de eerste voorkeursschool 3,8 km. Afstand blijkt uit de interviews een eerste selectiecriteria te zijn voor de te overwegen

scholen, en daarna ook een criterium in het ordenen van scholen naar aantrekkelijkheid.

Opstroom ja, afstroom nee

Over de voorkeur voor een brede of een categorale school verschillen de meningen, maar hier laten beide onderzoeken een eenduidig patroon zien: leerlingen willen wel kunnen opstroom (het is aantrekkelijk als er een hoger niveau op de school wordt aangeboden), maar leerlingen willen niet kunnen afstromen (hun eigen basisschooladvies moet het laagste niveau zijn dat de school aanbiedt). Dit leidt tot de complexe situatie dat er nooit een oplossing kan komen waar alle leerlingen tevreden mee zouden zijn, de wens van de één is immers in strijd met de wens van de ander.

Sociaal economische status leerlingenpopulatie speelt een rol

In het kwantitatieve onderzoek zien we duidelijke verschillen tussen leerlingen met een verschillende sociaal economische status (SES). Leerlingen hebben een voorkeur voor scholen met een hoog aandeel leerlingen uit de eigen sociale groep. Dit komt ook tot uitdrukking in de interviews: de leerlingenpopulatie op de school speelt een belangrijke rol bij de keuze. Leerlingen moeten zichzelf thuis kunnen voelen en herkennen in de leerlingenpopulatie.

Verschillende leerlingen, verschillende voorkeuren

Uit het kwalitatieve onderzoek blijkt verder dat de volgende kenmerken belangrijk zijn: de grootte van de school/het schoolgebouw en het extra vakkenaanbod/specifieke profielen van scholen. Bij deze kenmerken wordt duidelijk dat de meningen van de leerlingen verschillen over de aantrekkelijkheid van bijvoorbeeld een grote of een kleine school, sommige leerlingen voelen zich prettig bij een klein schoolgebouw, terwijl anderen een groot schoolgebouw juist leuk vinden. Ook kiezen sommige leerlingen juist voor een sportklas, terwijl dat voor andere leerlingen een school niet aantrekkelijk maakt. Omdat deze voorkeuren zo verschillen is het logisch dat deze niet uit de kwantitatieve analyse naar voren komen.

Verder blijkt uit het kwantitatieve onderzoek dat het gemiddelde eindexamencijfer (CSE-cijfer) van een school een factor is. Hoe hoger dit cijfer is, hoe aantrekkelijker de school. Uit het kwalitatieve onderzoek blijkt overigens dat leerlingen vrij weinig in deze termen over de kwaliteit van een school praten.

Drie groepen leerlingen

In het kwalitatieve onderzoek is dieper ingegaan op hoe de verschillende voorkeuren tot stand komen. In de internationale literatuur¹ komen drie groepen schoolkiezers naar voren die we ook terugzien in Amsterdam: als eerste de groep leerlingen die een

fotograaf onbekend

school kiezen die past bij hun interesse en persoonlijkheid. Deze leerlingen gebruiken veel verschillende argumenten en krijgen tijdens het keuzeproces veel steun uit hun omgeving bij het kiezen. De tweede groep bestaat uit leerlingen die een school kiezen op basis van informatie over de (goede) reputatie van de school. Deze leerlingen gebruiken minder verschillende argumenten en gaan meer uit van wat ze over scholen hebben gehoord dan wat ze zelf hebben ervaren of besproken op een school. De laatste groep wordt gevormd door leerlingen die kiezen voor een school dichtbij, of een school die onderdeel uitmaakt van

de sociale omgeving. Zij gebruiken weinig argumenten voor de keuze van hun school, en hebben veel minder over hun keuze gesproken met mensen uit hun netwerk.

Verschillen in keuzes leidt tot meer verschillen tussen typen scholen

De bevindingen van beide onderzoeken over verschillende schoolkeuzes sluiten goed aan bij de laatste monitor diversiteit in het VO van OIS waaruit blijkt wat het gevolg is van deze verschillende keuzes. Zo is er een toename te

zien van het aandeel leerlingen met hoogopgeleide ouders op categorale scholen, havo/vwo scholen en categorale vmbo-t en/of havo scholen, waarbij op de eerste twee het aandeel leerlingen met hoogopgeleide ouders al relatief hoog was. Op scholen waar het aandeel leerlingen met hoogopgeleide ouders rond of onder het gemiddelde ligt (praktijkonderwijs, smalle en brede vmbo scholen en brede scholengemeenschappen) is dit aandeel de afgelopen jaren juist stabiel gebleven.ⁱⁱ De verschillen tussen scholentypen nemen dus toe.

Vervolgonderzoek: wat zijn de gevolgen van de keuzes en het systeem?

De onderzoeken geven een duidelijk beeld van de verschillende voorkeuren van Amsterdamse leerlingen. Dit geeft echter nog geen antwoord op de vraag hoe de keuzes uitpakken, en hoe de schoolloopbaan uitpakt van leerlingen die niet op hun gewenste school komen. Er is nu de mogelijkheid van een vervolgonderzoek waarin gekeken kan worden hoe het met leerlingen gaat, zowel qua schoolloopbaan (opstroom, afstroom, cijfers) als sociaal-emotioneel, als qua burgerschapscompetenties. Leerlingen die dezelfde schoolvoorkeuren hadden maar op verschillende (type) scholen terecht zijn gekomen kunnen vergeleken worden.

ⁱ Ball, Stephan J., Richard Bow and Sharon Gewirtz (1996) Social choice, social class and distinction: the realization of social advantage in education. *Journal of Education Policy*. 11:1, 89-112

ⁱⁱ OIS 'Monitor diversiteit in het voortgezet onderwijs' oktober 2017.

Colofon

Samenvatting van de volgende onderzoeken:

B. van der Klaauw, H. Oosterbeek en S. Sóvágó (2018) *Determinanten van voorkeuren voor VO-scholen in Amsterdam, VU en UvA*

L. Cohen, M. van der Wouden, J. Kuyvenhoven en E. Jakobs (2018) *Schoolkeuze VO. Hoe kiezen Amsterdamse leerlingen een middelbare school?*
Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS)

Determinanten van voorkeuren voor VO-scholen in Amsterdam*

Bas van der Klaauw

Hessel Oosterbeek

Sándor Sóvágó

Samenvatting

Dit rapport doet verslag van een empirische analyse van de determinanten van voorkeuren voor scholen voor voortgezet onderwijs van leerlingen in Amsterdam. De analyse is gebaseerd op de voorkeurslijsten die leerlingen in 2015, 2016 en 2017 hebben ingeleverd bij hun overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs. Voor de analyses zijn "rank-ordered logit" modellen geschat voor acht onderwijsniveaus. De voornaamste bevindingen zijn: i) Een toename van de reisafstand tussen huis en school met 1 kilometer gaat gepaard met een afname met 30% van de relatieve kans dat een school wordt gekozen en dit effect is even groot voor leerlingen in alle onderwijsniveaus; ii) Leerlingen van alle onderwijsniveaus waarderen het negatief als hun eigen niveau het hoogste niveau is dat de school aanbiedt en ze waarderen het positief als de hun niveau het laagste niveau is dat de school aanbiedt; iii) Een hoog aandeel van leerlingen met een lage sociaal-economische status (SES) op een school wordt positief gewaardeerd door leerlingen tot en met vmbo-t/havo niveau en negatief gewaardeerd door leerlingen met een hoger advies; iv) Een hoge gemiddelde CITO score van de instroom (in hetzelfde onderwijsniveau) wordt negatief gewaardeerd door leerlingen op vmbo-b, vmbo-b/k en vmbo-t/havo en positief gewaardeerd door leerlingen op vmbo-t, havo/vwo en vwo niveau; v) Een hoog gemiddeld cijfer op het centraal schriftelijk examen (CSE) wordt positief gewaardeerd. De eerste twee effecten (reisafstand en welke niveaus worden aangeboden op de school) zijn groter dan de andere drie effecten (fractie lage SES, gemiddelde CITO en gemiddeld CSE).

*Deze versie: Januari 2018. Dit rapport is opgesteld op verzoek van de eenheid Onderwijs, Jeugd en Zorg van de gemeente Amsterdam. Wij danken Lotje Cohen en Alain Kras voor constructieve opmerkingen bij een eerdere versie van dit rapport. Van der Klaauw en Sóvágó zijn werkzaam bij de Vrije Universiteit, Oosterbeek bij de Universiteit van Amsterdam.

1 Inleiding

In 2015 is in Amsterdam een nieuw systeem in gebruik genomen voor de plaatsing van leerlingen die de overgang maken van het primair onderwijs naar het voortgezet onderwijs. In het nieuwe systeem leveren alle leerlingen een voorkeurslijst van scholen in. Plaatsing geschiedt volgens het zogenoemde “Deferred Acceptance” systeem waardoor het voor leerlingen optimaal is om scholen in volgorde van hun echte voorkeuren op hun voorkeurslijst te plaatsen. Deze eigenschap van het systeem is naar ouders, leerlingen en scholen gecommuniceerd. Hierdoor vormen de voorkeurslijsten die sinds 2015 zijn ingeleverd een unieke bron van informatie over de voorkeuren van leerlingen ten aanzien van scholen voor voortgezet onderwijs.

In dit rapport gebruiken we de voorkeurslijsten om te analyseren welke kenmerken van leerlingen en scholen van invloed zijn op de schoolvoorkeuren. Daartoe maken we gebruik van “rank-ordered logit” regressies. Deze regressies benutten alle informatie van de voorkeurslijsten op efficiënte wijze. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld gewone logit regressies waarin alleen informatie wordt gebruikt over de school die een leerling op de eerste plaats heeft gezet. Rank-ordered logit modellen zijn geschat voor elk onderwijsniveau afzonderlijk.

Als eerste hebben we onderzocht wat de invloed is van reisafstand tussen huis en school op schoolvoorkeuren van leerlingen. Niet verrassend, vinden we dat deze invloed negatief is. Voor leerlingen op elk niveau van basisschooladvies neemt de relatieve kans dat een school wordt gekozen met ruim 30% af wanneer de reisafstand met 1 kilometer toeneemt.¹ De afkeer om te reizen is iets groter onder leerlingen met een lage sociaal-economische status. We vinden geen verschillen in de afkeer van reisafstand tussen jongens en meisjes en tussen leerlingen met een hoge of lage CITO score.

Leerlingen zijn bereid om verder te reizen voor een school waar hun eigen niveau niet het hoogste niveau is. Ook zijn ze bereid om meer te reizen voor een school waar hun eigen niveau het laagste is dat wordt aangeboden. Een havo-leerling is bijvoorbeeld bereid om 4,7 kilometer extra te reizen naar een school die havo en vwo aanbiedt, dan naar een (soortgelijke) school die vmbo-t en havo aanbiedt. Daarentegen wil de vwo leerling juist 3,1 kilometer extra reizen naar een categorale vwo school in plaats van de school die havo en vwo aanbiedt. Een voor de hand liggende verklaring is dat leerlingen de mogelijkheid open willen houden om op te stromen naar een hoger niveau, terwijl zij het risico willen

¹In bijlage A lichten we toe wat een relatieve kans is.

beperken om af te stromen naar een lager niveau.

De leerlingpopulatie en de prestaties van de school hebben een kleiner effect op de waardering van leerlingen voor scholen. Leerlingen met een advies tot vmbo-t/havo niveau zijn bereid extra te reizen voor een school met een hoger aandeel leerlingen met lage sociaal-economische status. Leerlingen met een havo of vwo advies zijn juist bereid extra te reizen voor een school met een lager aandeel leerlingen met een lage sociaal-economische status. Voor een vwo leerling geldt dat deze bijna 0,5 kilometer extra wil reizen als de fractie leerlingen met een lage sociaal-economische status op haar niveau daardoor 10%-punt lager is. Leerlingen die zelf een lage sociaal-economische status hebben zijn op alle niveau bereid om meer te reizen voor een school met een groter aandeel leerlingen met lage sociaal-economische status. Op sommige niveaus (vmbo-b, vmbo-b/k en vmbo-t/havo) zijn leerlingen bereid meer te reizen voor een school waar de gemiddelde CITO score van de instroom (op het niveau van de leerling) laag is, op andere niveaus (vmbo-t, havo/vwo en vwo) zijn leerlingen juist bereid meer te reizen voor een school waar de gemiddelde CITO score van de instroom hoog is. Een hoge gemiddelde score op het eindexamen van de leerlingen die in het voorgaande jaar examen deden (op hetzelfde niveau), wordt op alle niveaus positief gewaardeerd. Het verschil in gemiddeld cijfer tussen de beste en de slechtste school op een niveau is vaak maar 0,4, wat betekent dat leerlingen vaak maar één à anderhalve kilometer extra willen reizen om van de slechtste naar de beste school te gaan.

Het vervolg van dit rapport is als volgt opgebouwd. De volgende sectie beschrijft de manier waarop leerlingen in Amsterdam aan VO-scholen worden toegewezen en de rol die voorkeurslijsten daarbij spelen. Sectie 3 beschrijft de herkomst van de data en laat beschrijvende statistieken zien. Sectie 4 presenteert en bespreekt de bevindingen van dit rapport. Sectie 5 vat samen en concludeert. In een appendix bij dit rapport worden details van de statistische analyse besproken.

2 Voorkeurslijsten

Voor ons onderzoek maken we gebruik van de voorkeuren voor VO scholen, die leerlingen in groep 8 van de basisschool opgeven op het ogenblik dat zij zich aanmelden voor VO scholen. Sinds 2015 worden deze voorkeuren centraal geregistreerd in MEPS, het systeem dat door het Overleg van Schoolbesturen in het Voortgezet Onderwijs in Amsterdam (OSVO) speciaal is ontwikkeld voor de jaarlijkse loting en matching. Wij maken gebruik

van de gegevens over de eerste ronde van de loting en matching. Dat is het moment dat leerlingen nog kunnen kiezen uit alle scholen die onderwijs aanbieden op het niveau van hun basisschooladvies. Een leerling is niet gerestricteerd in het aantal scholen dat op de voorkeurslijst gezet kan worden. Er zijn leerlingen die maar één school op de voorkeurslijst zetten en leerlingen kunnen er ook voor kiezen om alle scholen op de voorkeurslijst te zetten.

In MEPS komen leerlingen terecht die naar een VO-school in Amsterdam willen. Dus ook leerlingen van buiten Amsterdam die naar een school in Amsterdam willen zitten hierin, maar Amsterdamse leerlingen die liever naar een VO school buiten Amsterdam willen zitten hier niet in. Het percentage leerlingen dat van buiten Amsterdam komt is vrij stabiel rond de 12%. De gegevens omtrent de voorkeurslijsten zijn verrijkt met leerlinggegevens uit het Amsterdamse leerlingvolgsysteem ELKK (Elektronisch Loket Kernprocedure en Keuzegidsen). Hierin wordt onder andere de CITO score van een leerling geregistreerd.

3 Data

De voorkeurslijsten zijn afkomstig uit MEPS dat jaarlijks door OSVO gebruikt wordt om leerlingen op een VO-school te plaatsen en hebben betrekking op de aanmeldingsjaren 2015, 2016 en 2017. School-specifieke kenmerken die als verklarende variabelen zijn gebruikt zijn steeds één jaar vertraagd, en hebben derhalve betrekking op de jaren 2014, 2015 en 2016. Dit zijn dus de meest actuele gegevens op het ogenblik dat een leerling de voorkeurslijst moet indienen.

3.1 Leerlingkenmerken

Tabel 1 rapporteert beschrijvende statistieken van leerlingkenmerken per basisschooladvies. Dit laat zien dat de verhouding meisjes/jongens vrijwel niet verschilt tussen leerlingen met een verschillend basisschooladvies.

In de gegevens die aan dit rapport ten grondslag liggen is geen informatie beschikbaar over de sociaal-economische achtergrond van leerlingen zoals opleiding of inkomen van de ouders. Wel is de zescijferige postcode van het huisadres van elke leerling bekend. Als ruwe benadering van de sociaal-economische achtergrond van leerlingen maken we (voorlopig) gebruik van het feit dat het Centraal Bureau voor de Statistiek per zescijferige postcode het gemiddeld inkomen rapporteert. In verband met privacy rapporteert het CBS

Tabel 1: Leerlingenmerken per basisschooladvies (gemiddelde en standaard deviatie tussen haakjes)

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo	totaal
Meisje	0.50 (0.50)	0.51 (0.50)	0.51 (0.50)	0.52 (0.50)	0.51 (0.50)	0.52 (0.50)	0.51 (0.50)	0.50 (0.50)	0.51 (0.50)
Lage SES	0.50 (0.50)	0.46 (0.50)	0.43 (0.50)	0.36 (0.48)	0.34 (0.48)	0.25 (0.43)	0.21 (0.41)	0.12 (0.33)	0.28 (0.45)
SES onbekend	0.07 (0.26)	0.06 (0.23)	0.06 (0.24)	0.08 (0.27)	0.06 (0.24)	0.07 (0.26)	0.07 (0.25)	0.07 (0.26)	0.07 (0.25)
CITO score	513.8 (6.8)	519.6 (6.5)	524.2 (6.4)	529.0 (5.7)	533.4 (5.2)	536.6 (4.9)	540.4 (4.3)	545.8 (3.8)	534.8 (10.9)
CITO score ontbreekt	0.18 (0.39)	0.18 (0.38)	0.14 (0.35)	0.16 (0.37)	0.13 (0.34)	0.15 (0.36)	0.13 (0.34)	0.18 (0.39)	0.16 (0.37)
Lengte voorkeurslijst	3.75 (1.90)	3.89 (1.83)	4.03 (1.87)	5.26 (2.43)	5.84 (2.57)	7.81 (3.61)	8.34 (3.49)	9.91 (4.11)	7.13 (3.96)
2015	0.34 (0.48)	0.30 (0.46)	0.29 (0.45)	0.34 (0.48)	0.33 (0.47)	0.34 (0.48)	0.33 (0.47)	0.33 (0.47)	0.33 (0.47)
2016	0.34 (0.48)	0.33 (0.47)	0.37 (0.48)	0.32 (0.47)	0.32 (0.47)	0.32 (0.47)	0.33 (0.47)	0.32 (0.47)	0.33 (0.47)
2017	0.32 (0.47)	0.37 (0.48)	0.34 (0.47)	0.34 (0.47)	0.35 (0.48)	0.34 (0.48)	0.34 (0.48)	0.35 (0.48)	0.34 (0.48)
Aantal waarnemingen	1579	844	2088	3161	1896	3286	3059	6111	22024

het gemiddeld inkomen in een zescijferige postcode alleen wanneer er voldoende adressen in de zescijferige postcode zijn. Een zescijferige postcode komt in veel gevallen overeen met een straat of een deel daarvan. Als indicator voor sociale achtergrond hebben we een dummy variabele gecreëerd die 1 is wanneer het huisadres van de leerling een zescijferige postcode heeft waarvan het gemiddeld inkomen tot de laagste 25% behoort. Anders is deze dummy variabele gelijk aan 0. We verwijzen naar deze variabele als "lage SES".

De tweede rij van de tabel laat zien dat er grote verschillen in sociale achtergrond zijn tussen leerlingen met verschillende basisschooladviezen. Van leerlingen met een vmbo-basis advies heeft 50% een lage SES. Dit percentage neemt monotoon af en is 12% onder de leerlingen met een vwo advies. Voor zo'n 7% van de leerlingen wordt het gemiddeld inkomen van de straat waarin ze wonen door het CBS niet gerapporteerd. Dit percentage verschilt niet tussen leerlingen met verschillende adviezen.

De gemiddelde CITO score van leerlingen loopt op met het basisschooladvies, van gemiddeld 514 voor leerlingen met een vmbo-b advies tot gemiddeld bijna 546 voor leerlingen met een vwo advies. Voor ongeveer 16% van de leerlingen is geen CITO score bekend. Ook dit percentage verschilt nauwelijks tussen leerlingen met verschillende adviezen.

De lengte van de voorkeurslijst die leerlingen inleveren verschilt tussen leerlingen met verschillende adviezen. De gemiddelde lengte van de voorkeurslijst van leerlingen met een vmbo-b advies vermeldt minder dan vier scholen. Leerlingen met een vwo-advies vermelden gemiddeld bijna tien scholen. Leerlingen met lagere adviezen kunnen veelal volstaan met minder lange voorkeurslijsten omdat de kans op plaatsing in de top-3 of top-5 bijzonder hoog is.

De laatste rijen laten zien dat het aantal leerlingen dat zich op VO-scholen in Amsterdam aanmeldt redelijk stabiel is over de tijd. Dit is tevens het geval voor de verdeling van leerlingen over de verschillende basisschooladviezen.

Figuur 1 geeft meer gedetailleerde informatie over de verdeling van CITO scores per basisschooladvies en jaar. De verticale rode lijnen in de figuren geven de grenswaarden voor basisschooladviezen weer; 524 voor vmbo-k, 529 voor vmbo-t, 537 voor havo en 545 voor vwo. Verdelingen liggen meer naar rechts naarmate het basisschooladvies hoger is. Voor een gegeven basisschooladvies verschillen de verdelingen voor verschillende jaren in een aantal gevallen significant van elkaar. Voor alle niveaus vanaf vmbo-t/havo liggen de verdelingen in 2016 meer naar links (scores zijn lager) dan in 2015. Voor vmbo-k, vmbo-t en havo/vwo liggen de verdelingen in 2017 meer naar links (zijn lager) dan in 2016. Dat betekent dus dat bij dezelfde CITO score in de latere jaren vaker een hoger

basisschooladvies is gegeven. Opvallend is voorts dat bij alle basisschooladviezen (met uitzondering van vmbo-b) een vrij groot deel van de leerlingen lager scoort dan de door het CITO gehanteerde grenswaarden.

Figuur 1: Verdeling van CITO scores per basisschooladvies en jaar

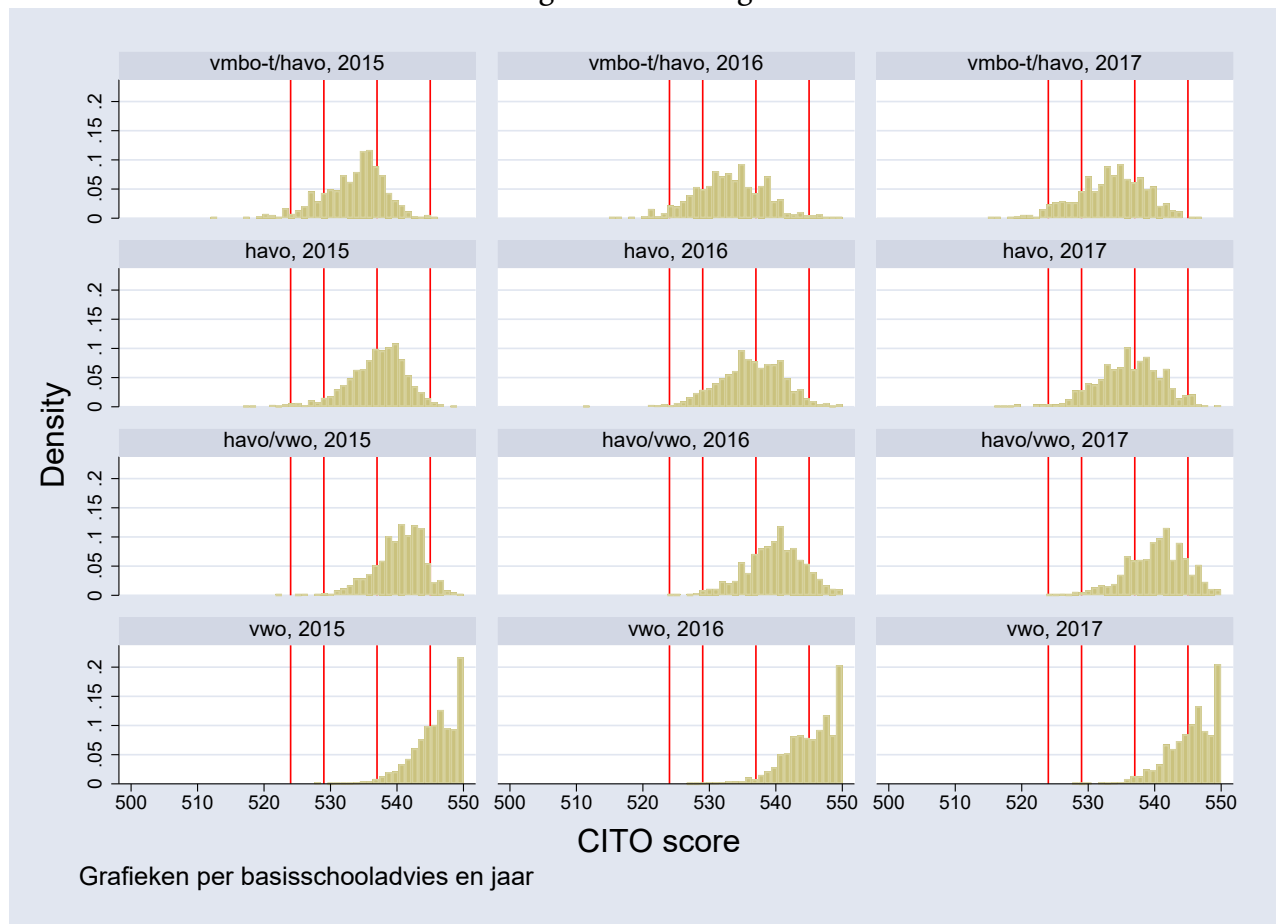

Figuur 2 geeft meer gedetailleerde informatie over de verdeling van de lengte van de voorkeurslijsten per basisschooladvies en jaar. Dit laat zien dat voorkeurslijsten langer zijn voor hogere basisschooladviezen en dat de lengte van voorkeurslijsten tussen 2015 en 2017 is toegenomen.

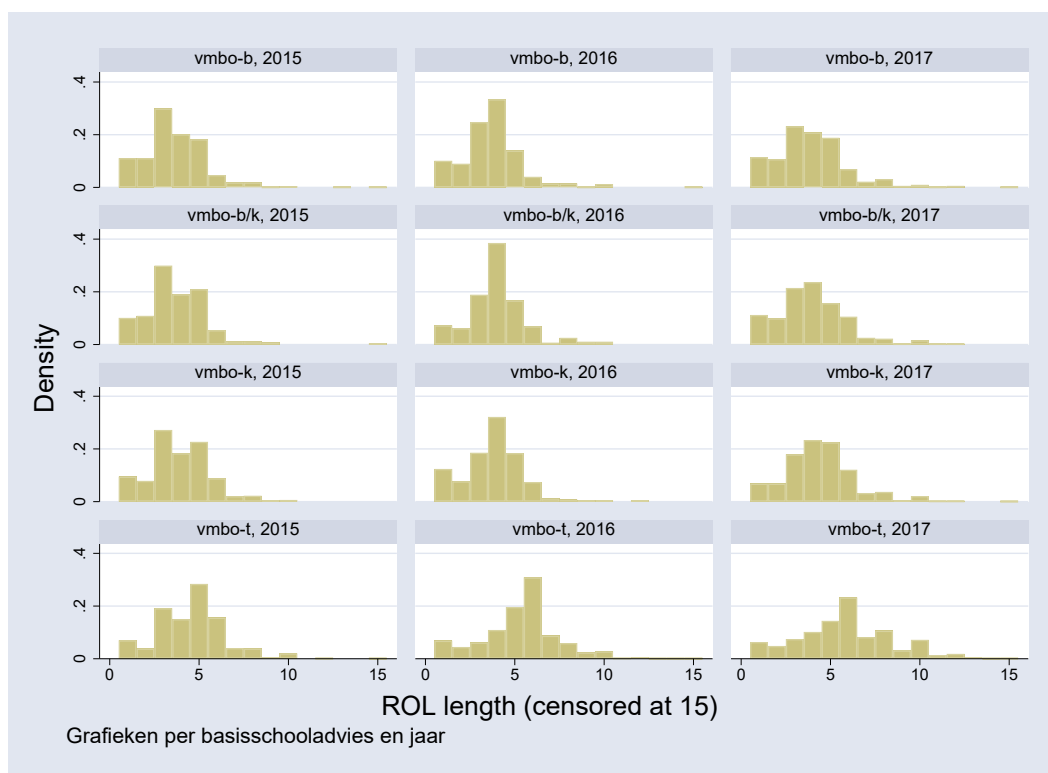
3.2 Afstanden

Tabel 2 geeft per basisschooladvies informatie over de gemiddelde afstanden tussen de woonadressen van de leerlingen en alle scholen in Amsterdam die onderwijs op het betref-

Figuur 1: vervolg

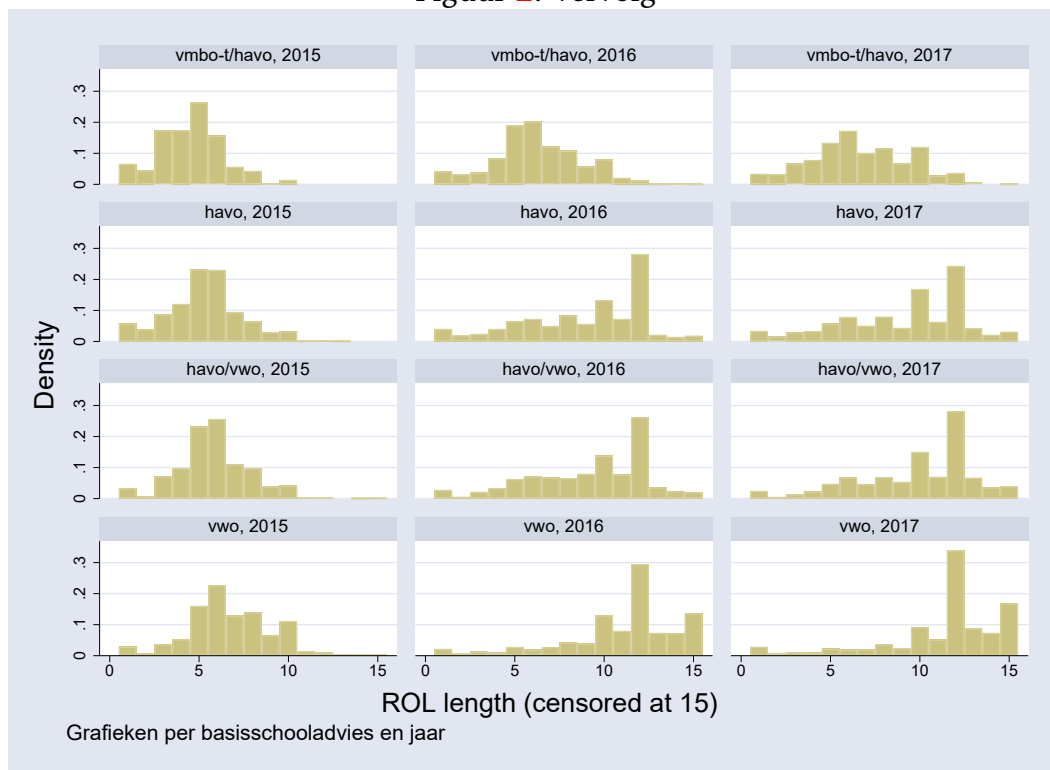

Figuur 2: Verdeling van lengte van voorkeurslijsten per basisschooladvies en jaar

Noot: Lengte van de voorkeurslijst is afgekapt bij 15, dit beïnvloedt 2% van de leerlingen (vooral met een havo/vwo of vwo advies)

Figuur 2: vervolg

Noot: Lengte van de voorkeurslijst is afgekapt bij 15, dit beïnvloedt 2% van de leerlingen (vooral met een havo/vwo of vwo advies)

fende niveau aanbieden.² Dit laat bijvoorbeeld zien dat voor leerlingen met een vmbo-b advies de gemiddelde afstand tot alle scholen op dat niveau gemiddeld³ 6,7 kilometer is. De tabel laat zien dat dit gemiddelde vrijwel monotoon daalt met het niveau van het basisschooladvies. Voor leerlingen met een vwo advies is het gemiddelde van de gemiddelde afstanden tot scholen die vwo onderwijs aanbieden 6,0 kilometer. De tabel vermeldt tevens het gemiddelde van de afstanden tussen het woonadres van leerlingen en de school van eerste voorkeur. De tabel laat zien dat deze afstand vrijwel monotoon stijgt met het niveau van het basisschooladvies, van 3,3 kilometer voor leerlingen met een vmbo-b advies tot 4,1 kilometer voor leerlingen met een vwo advies. Dus terwijl er voor de hogere basisschooladviezen vaker scholen dichterbij zijn, kiezen leerlingen met hogere basisschooladviezen toch vaker voor een school met een grotere reisafstand.

3.3 Schoolkenmerken

Tabel 3 rapporteert beschrijvende statistieken van schoolkenmerken, afzonderlijk voor elk basisschooladvies. CSE cijfer is het gemiddelde cijfer voor de centraal schriftelijke examens van de leerlingen van een school die in 2014-2016 op het betreffende niveau examen deden. Het volgende kenmerk is de gemiddelde score op de CITO eindtoets van de leerlingen die op het betreffende niveau instromen. Fractie lage SES geeft aan welk aandeel van de leerlingen die op het betreffende niveau instromen een lage SES hebben. De laatste kolom vermeldt het aantal school×jaar waarnemingen; een school die in elk van de drie jaren onderwijs op het betreffende niveau aanbiedt, draagt drie waarnemingen bij.

De tabel laat zien dat er bij gegeven basisschooladvies redelijk wat variatie is in schoolkenmerken. Als voorbeeld: op vwo niveau ligt het gemiddeld eindexamencijfer van een school tussen 5,5 en 7,1, ligt de gemiddelde CITO score van de instroom tussen 531 en 548, en ligt de fractie lage SES tussen 0 en 0,7.

4 Determinanten van schoolvoorkeuren

In deze sectie presenteren en bespreken we de resultaten van empirische analyses waarin we de schoolvoorkeuren van leerlingen relateren aan afstanden en aan kenmerken van

²Afstanden zijn gebaseerd op de afstand tussen de centra van twee zescijferige postcodes.

³Het is inderdaad het gemiddelde over leerlingen van de gemiddelde afstand over scholen die elke leerling moet afleggen.

Tabel 2: Afstanden tussen woonadres en scholen per basisschooladvies

	Gemiddelde	S.D.	min	mediaan	max	N
vmbo-b						
Afstand (km)	6.7	3.5	0.0	6.5	28.9	38213
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.3	2.8	0.0	2.7	23.7	1545
vmbo-b/k						
Afstand (km)	6.6	3.4	0.0	6.4	29.4	20533
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.3	2.6	0.1	2.6	26.3	831
vmbo-k						
Afstand (km)	6.9	3.6	0.0	6.7	29.5	54170
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.6	3.1	0.0	2.9	26.0	2049
vmbo-t						
Afstand (km)	6.7	3.6	0.0	6.3	30.0	122274
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.5	3.0	0.0	2.8	27.9	3101
vmbo-t/havo						
Afstand (km)	6.5	3.5	0.0	6.1	29.9	56053
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.5	2.8	0.0	2.8	24.7	1875
havo						
Afstand (km)	6.3	3.8	0.0	5.7	30.0	122992
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.9	3.4	0.0	3.1	27.2	3247
havo/vwo						
Afstand (km)	6.1	3.6	0.0	5.6	29.7	105376
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.9	3.1	0.0	3.4	28.1	3030
vwo						
Afstand (km)	6.0	3.8	0.0	5.2	30.0	276115
Afstand (km) - Eerste voorkeur	4.1	3.3	0.0	3.4	27.4	5996
Totaal						
Afstand (km)	6.3	3.7	0.0	5.8	30.0	795726
Afstand (km) - Eerste voorkeur	3.8	3.1	0.0	3.0	28.1	21674

Noot: Afstand is de gemiddelde afstand over alle leerlingen op een bepaald niveau tussen hun woonadressen en alle scholen in Amsterdam die onderwijs op het niveau van het basisschooladvies aanbieden. Afstand - Eerste voorkeur is het gemiddelde van de afstanden tussen de woonadressen en scholen van eerste voorkeur voor alle leerlingen op een bepaald niveau.

Tabel 3: Schoolkenmerken per basisschooladvies

	Gemiddelde	S.D.	min	mediaan	max	N
vmbo-b						
CSE cijfer	6.6	0.3	6.2	6.6	7.8	61
CITO score instroom	518.9	2.3	511.9	519.2	524.6	69
Fractie lage SES	0.48	0.17	0.07	0.49	1.00	71
vmbo-b/k						
CSE niveau	6.6	0.3	6.2	6.6	7.8	60
CITO score instroom	518.8	2.3	511.9	519.0	524.6	68
Fractie lage SES	0.47	0.16	0.07	0.49	0.83	70
vmbo-k						
CSE niveau	6.2	0.2	5.7	6.2	6.8	66
CITO score instroom	520.8	3.4	515.6	520.0	533.8	75
Fractie lage SES	0.46	0.17	0.00	0.47	1.00	75
vmbo-t						
CSE niveau	6.3	0.3	5.3	6.3	6.9	81
CITO score instroom	528.3	5.2	511.0	530.2	537.9	115
Fractie lage SES	0.38	0.20	0.00	0.47	1.00	117
vmbo-t/havo						
CSE niveau	6.3	0.3	5.3	6.3	6.9	61
CITO score instroom	530.7	3.2	519.8	530.7	543.4	89
Fractie lage SES	0.34	0.18	0.00	0.34	0.68	89
havo						
CSE niveau	6.3	0.2	5.8	6.3	6.7	99
CITO score instroom	537.3	3.8	520.0	538.3	548.5	113
Fractie lage SES	0.25	0.18	0.00	0.20	1.00	113
havo/vwo						
CSE niveau	6.3	0.2	5.8	6.3	6.7	96
CITO score instroom	538.0	2.6	530.9	538.4	548.5	104
Fractie lage SES	0.23	0.16	0.00	0.19	0.67	104
vwo						
CSE niveau	6.3	0.3	5.5	6.3	7.1	124
CITO score instroom	543.3	3.8	530.9	544.8	547.6	137
Fractie lage SES	0.18	0.16	0.00	0.13	0.67	138
Totaal						
CSE niveau	6.3	0.3	5.3	6.3	7.8	648
CITO score instroom	531.5	9.5	511.0	531.4	548.5	770
Fractie lage SES	0.33	0.20	0.00	0.33	1.00	777

leerlingen en scholen. Daarvoor hebben we gebruik gemaakt van zogenoemde "rank-ordered logit" modellen. Bijlage A bevat een technische uiteenzetting van dit model. Bij een rank-order logit model wordt de hele voorkeurslijst van een leerling gebruikt. Wanneer we de analyse beperken tot de eerste vijf scholen, de eerste drie scholen of alleen de eerste school op de voorkeurslijst, zijn de resultaten vergelijkbaar met de hieronder gepresenteerde resultaten.

4.1 Afstand

Allereerst zijn per basisschooladvies modellen geschat waarin de schoolvoorkeuren van leerlingen gerelateerd zijn aan de afstanden tussen hun woonadressen en de scholen. Tevens zijn in deze modellen dummies opgenomen voor alle afzonderlijke scholen geïnteractueerd met dummies voor jaren. De schattingen van de rank-ordered logit modellen staan in Tabel B1 in Appendix B. In tabel 4 zijn de geschatte coëfficiënten getransformeerd in procentuele veranderingen van de relatieve kans⁴ als gevolg van een toename van de afstand met 1 kilometer. Alle veranderingen van de relatieve kansen zijn negatief en in de orde van grootte van 30% tot 40%. Dit wil zeggen dat wanneer de afstand tot een school met 1 kilometer toeneemt dat dan de relatieve kans dat deze school wordt gekozen met 30% tot 40% afneemt.⁵ Grofweg betekent dit dat als een leerling 10% kans heeft om een bepaalde school te kiezen en deze school naar een locatie 1 kilometer verderop verhuist, dat de kans dat de leerling deze school kiest daalt naar 7%. Alle veranderingen zijn significant verschillend van nul. Opvallend is dat de procentuele veranderingen van de relatieve kansen weinig verschillen tussen basisschooladviezen; de voorkeuren van leerlingen met een vmbo-b advies worden niet meer of minder beïnvloed door de afstanden dan de voorkeuren van leerlingen met een vwo advies.

Vervolgens zijn de modellen uitgebreid door er interacties van afstanden en leerlingkenmerken aan toe te voegen. Dit geeft inzicht in verschillen in het effect van afstand op schoolvoorkeuren tussen leerlingen met verschillende kenmerken. Tabel B2 in Appendix B rapporteert de schattingen van de uitgebreide rank-ordered logit modellen. Tabel 5 vat de belangrijkste resultaten samen in de vorm van procentuele veranderingen van de relatieve kansen. In de eerste kolom zijn voor de acht niveaus van basisschooladvies de procentu-

⁴Relatieve kans is de vertaling van "odds", dat is de kans dat gebeurtenis A plaatsvindt gedeeld door de kans dat gebeurtenis A niet plaatsvindt $P_A/(1 - P_A)$.

⁵Zie Appendix A voor een meer precieze uiteenzetting over de interpretatie van logit coëfficiënten en odds ratios.

Tabel 4: Effecten van afstand op schoolvoorkeuren; procentuele veranderingen van odds ratios

	2015	2016	2017
vmbo-b	-33.8%	-34.3%	-31.0%
vmbo-b/k	-30.6%	-33.6%	-30.9%
vmbo-k	-29.3%	-31.7%	-31.8%
vmbo-t	-30.6%	-34.7%	-31.3%
vmbo-t/havo	-33.9%	-36.8%	-37.5%
havo	-35.3%	-39.1%	-38.3%
havo/vwo	-34.8%	-28.6%	-30.7%
vwo	-34.8%	-31.6%	-31.5%

Noten: Resultaten zijn gebaseerd op schattingen in Tabel B1 in Appendix B.

ele veranderingen van de relatieve kansen vermeld voor het geval dat de leerling die de voorkeurslijst opstelt een jongen is, geen lage SES heeft en geen hoge CITO score heeft. De tweede kolom geeft de procentuele veranderingen van relatieve kansen in geval de leerlingen een meisje is, geen lage SES heeft en geen hoge CITO score heeft. Vergelijking van kolommen (1) en (2) laat zien dat de verschillen in procentuele veranderingen van de relatieve kansen tussen jongens en meisjes gering zijn. Kolom (3) rapporteert procentuele veranderingen in de relatieve kansen voor een jongen, die een lage SES heeft en geen hoge CITO score heeft. Vergelijking van kolommen (1) en (3) laat zien dat de effecten van SES aanzienlijk zijn. Voor bijna alle basisschooladviezen is de procentuele verandering van de relatieve kansen voor leerlingen met een lage SES significant groter dan voor andere leerlingen. Dit geeft aan dat leerlingen met een lage SES sterker geneigd zijn om een nabijgelegen school te kiezen. Kolom (4) laat de procentuele veranderingen van de relatieve kansen zien voor een jongen, met een niet lage SES en een hoge CITO score. Uit de vergelijking van de resultaten in kolommen (1) en (4) blijkt dat de schoolvoorkeuren van leerlingen met een hoge CITO score op dezelfde wijze door afstand worden beïnvloed als de schoolvoorkeuren van anderen.

4.2 Schoolkenmerken

Om te onderzoeken welke schoolkenmerken van invloed zijn op de schoolvoorkeuren van leerlingen, zijn modellen geschat waarin de schoolvoorkeuren gerelateerd zijn aan deze kenmerken. Tevens is in deze modellen de afstand tussen het woonadres van leerlingen en de scholen opgenomen. Hierdoor kunnen de voorkeuren voor schoolkenmerken uitge-

Tabel 5: Heterogene effecten van afstand op schoolvoorkeuren; procentuele veranderingen van odds ratios

Geslacht	Jongen	Meisje	Jongen	Jongen
SES	Niet-laag	Niet-laag	Laag	Niet laag
CITO	Niet-hoog	Niet-hoog	Niet-hoog	Hoog
	(1)	(2)	(3)	(4)
vmbo-b	-29.5%	-28.0%	-37.1%*	-31.4%
vmbo-b/k	-26.1%	-29.4%	-34.9%*	-29.0%
vmbo-k	-28.5%	-27.5%	-29.3%	-28.9%
vmbo-t	-29.6%	-30.4%	-39.2%*	-29.4%
vmbo-t/havo	-28.9%	-30.0%	-38.7%*	-31.3%
havo	-31.8%	-27.9%*	-46.3%*	-31.7%
havo/vwo	-30.6%	-27.7%*	-39.3%*	-29.1%
vwo	-32.6%	-32.0%	-43.6%*	-31.1%*

Noten: Resultaten zijn gebaseerd op schattingen in Tabel B1 in Appendix B. * geeft aan dat de procentuele verandering van de relatieve kans significant verschilt van die in kolom (1).

drukt worden in de extra afstand die een leerling bereid is daarvoor te reizen (zie Appendix A). In tabel B3 in Appendix B zijn de resultaten van de rank-ordered logit modellen gerapporteerd. In tabel 6 drukken we de voorkeuren voor schoolkenmerken uit in kilometers die leerlingen bereid zijn om extra te reizen voor één eenheid verandering van het betreffende kenmerk.

De waardering van schoolkenmerken verschilt aanzienlijk tussen leerlingen met verschillende basisschooladviezen. Leerlingen met vmbo adviezen zijn bereid extra te reizen voor een school met meer leerlingen met een lage SES. Voor een 10 procentpunten toename van het aandeel lage SES leerlingen zijn deze leerlingen gemiddeld bereid 185 tot 410 meter extra tussen huis en school te reizen. Leerlingen met een havo of vwo advies zijn daarentegen bereid meer afstand af te leggen voor een school met minder lage SES leerlingen. Leerlingen met een vwo advies zijn bereid om 495 meter meer te reizen tussen huis en school voor een 10 procentpunten afname van het aandeel leerlingen met een lage SES.

De gemiddelde CITO score van de instroom wordt door leerlingen met de laagste adviezen negatief gewaardeerd maar door leerlingen met hogere adviezen positief. Leerlingen met een vwo advies zijn bereid 650 meter extra te reizen voor een school waarvan de gemiddelde CITO score van de instroom één punt hoger is. De gemiddelde CITO score binnen een niveau verschilt vaak maar maximaal drie punten tussen scholen, dus dat betekent dat vwo leerlingen gemiddeld bereid zijn om maximaal 2 kilometer extra te reizen

Tabel 6: Waardering van schoolkenmerken uitgedrukt in kilometers

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Aandeel lage SES	3.10***	3.12***	2.84***	4.10***	1.85***	-0.50***	-2.43***	-4.95***
Gemiddelde CITO score	-0.22***	-0.16***	0.01	0.021**	-0.26***	0.02**	0.21***	0.65***
Gemiddelde CSE	1.36***	2.75***	2.50***	3.13***	3.31***	3.76***	5.08***	1.37***
Advies = hoogste niveau		0.06	-0.92***	-4.52***	-4.98***	-2.97***		
Advies = laagste niveau			1.65***	0.71***	1.04***	1.73***	2.19***	3.10***

Noten: De tabel drukt de waardering van schoolkenmerken uit in kilometers die leerlingen bereid zijn extra te reizen voor een eenheid verandering van het kenmerk. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

om van een school met een instroom van gemiddeld lage CITO scores naar een school met een instroom met gemiddeld hoge CITO scores te gaan.

Het gemiddelde eindexamencijfer van de leerlingen die in het voorgaande jaar eind-examen hebben gedaan wordt door leerlingen op alle niveaus positief gewaardeerd, ze zijn bereid daar extra voor te reizen. De waardering is het hoogst onder leerlingen met een havo/vwo advies. Voor een 0,1 toename van het gemiddelde CSE cijfer zijn ze bereid 508 meter extra te reizen. De waardering is het laagst onder leerlingen met een vmbo-b advies en onder leerlingen met een vwo advies. Voor een 0,1 toename van het gemiddelde CSE cijfer zijn ze bereid 136 of 137 meter extra te reizen. Hier geldt dat verschillen in gemiddeld CSE cijfer tussen scholen bijna nooit groter dan 0,4 zijn.

De laatste regels laten zien dat leerlingen het negatief waarderen wanneer hun eigen niveau het hoogste niveau is dat op de school wordt aangeboden en dat ze het positief waarderen wanneer hun eigen niveau het laagste niveau is dat op de school wordt aangeboden. Leerlingen met een vmbo-t/havo advies zijn bereid ruim 5 kilometer extra te reizen om niet naar een school te gaan waar hun niveau het hoogste is. Leerlingen met een vwo advies zijn zelfs bereid ruim 3 kilometer extra te reizen om op een categorale vwo school geplaatst te worden. Als we beide effecten combineren betekent dat dat een havo leerling bereid is om 4,7 kilometer extra te reizen om naar een school met havo en vwo te gaan dan naar een school met vmbo-t en havo (waarbij geldt dat er verder geen verschillen zijn tussen de havo afdelingen van beide scholen en de compositie van leerlingen ook hetzelfde is). Het lijkt er dus op dat leerlingen de mogelijkheid om op te stromen open willen houden, terwijl zij het risico van afstromen willen beperken. Dit maakt ook duidelijk waarom het lastig is om aan alle voorkeuren te voldoen, de vmbo-t leerlingen willen graag extra reizen om samen met de havo leerlingen naar een school te gaan, terwijl de havo leerlingen graag extra willen reizen om naar een school willen gaan waar geen vmbo leerlingen heen kunnen gaan.⁶

We hebben ook onderzocht of de waardering voor schoolkenmerken systematisch verschillen tussen jongens en meisjes en tussen lage SES leerlingen en anderen. De resultaten

⁶We hebben ook gekeken naar andere kenmerken van scholen, maar deze hebben hoogstens een gering effect. Montessori en Dalton onderwijs zijn gemiddeld voor een leerling geen reden om verder te reizen, en lage SES leerlingen willen juist minder ver reizen naar een school die Montessori of Dalton onderwijs aanbiedt. Leerlingen willen gemiddeld ook niet verder reizen voor een profielklas (sport, tweetalig onderwijs, muziek, etc.). Hierbij moet worden opgemerkt dat er relatief weinig profielklassen zijn en dat de voorkeuren voor deze aspecten waarschijnlijk erg verschillen tussen leerlingen. Het merendeel van de leerlingen is niet geïnteresseerd in een profielklas en een kleine groep heeft een sterke interesse. De gemiddelde waardering is daardoor negatief, maar de kleine groep is voldoende om de meeste aangeboden profielklassen te vullen.

van de rank-ordered logit modellen staan in tabellen B4 en B5 in Appendix B. De belangrijkste verschillen vatten we hier samen.

Meisjes zijn bereid verder te reizen voor een school met een lager aandeel leerlingen met lage SES of voor een school met een hogere examenscore dan jongens. Meisjes zijn minder bereid te reizen om op een school terecht te komen waar hun niveau het laagste niveau is dan jongens.

Leerlingen met een lage SES hebben op alle niveaus een hogere waardering voor scholen met veel lage SES leerlingen dan anderen. Leerlingen met lage SES zijn op alle niveaus vanaf vmbo-t minder bereid te reizen dan anderen om op een school terecht te komen waar hun niveau het laagste is.

5 Conclusie

De belangrijkste bevindingen van de analyses in dit rapport zijn:

1. Afstand is een voorname factor voor de schoolvoorkeuren van leerlingen. Een toename van de afstand tussen huis en school met 1 kilometer gaat gepaard met een afname van de relatieve kans met ruim 30% dat een school wordt gekozen. Er is geen verschil tussen jongens en meisjes en ook weinig verschil tussen verschillende niveaus van basisschooladvies. Leerlingen met een lage SES hebben een grotere afkeer van reizen dan anderen.
2. Op alle niveaus waarop dit relevant is, waarderen leerlingen het negatief als hun eigen niveau het hoogste niveau is dat de school aanbiedt en waarderen ze het positief als hun eigen niveau het laagste niveau is dat de school aanbiedt. Een havo-leerling is bijvoorbeeld bereid om 4,7 kilometer extra reizen naar een school die havo en vwo aanbiedt, dan naar een (soortgelijke) school die vmbo-t en havo aanbiedt. Daarentegen wil de vwo leerling juist 3,1 kilometer extra reizen naar een categorale vwo school in plaats van de school die havo en vwo aanbiedt.
3. Een hoog aandeel van leerlingen met een lage SES op een school wordt positief gewaardeerd door leerlingen tot en met vmbo-t/havo advies en negatief door leerlingen met een havo of vwo advies.
4. Een hoge gemiddelde CITO score van de leerlingen die instromen wordt negatief gewaardeerd door leerlingen op vmbo-b, vmbo-b/k en vmbo-t/havo niveau en wordt

positief gewaardeerd door leerlingen op vmbo-t, havo/vwo en vwo niveau.

5. Een hoog gemiddeld CSE cijfer van de leerlingen die in het voorgaande jaar eind-examen deden wordt door leerlingen op alle niveaus positief gewaardeerd. Echter omdat verschillen in gemiddeld CSE cijfer niet heel groot zijn tussen scholen, is de invloed van het gemiddelde CSE cijfer op keuzegedrag beperkt.

De bovenstaande resultaten laten zien dat het moeilijk is het aanbod zodanig aan te bieden dat het aan de wensen van alle leerlingen tegemoetkomt. Leerlingen willen graag scholen die een korte reisafstand hebben. Dat betekent dat er in alle delen van de stad scholen moeten zijn die alle niveaus aanbieden. Echter leerlingen zijn bereid een behoorlijk stuk extra te reizen om naar een school te gaan waar hun basisschooladvies het laagste niveau is en waar hogere niveaus aanwezig zijn. De vmbo leerlingen willen naar een school waar ook havo is. De havo leerlingen willen juist een behoorlijk stuk extra reizen om naar een school te gaan waar geen vmbo is, maar juist wel vwo. Terwijl de vwo leerlingen juist weer extra willen reizen om naar een school zonder havo te gaan. Dit wordt nog eens versterkt door het effect van lage SES. Havo en vwo leerlingen zijn bereid om extra te reizen om naar een school te gaan met een lage fractie lage SES leerlingen en een instroom van leerlingen met een hogere gemiddelde CITO score. Leerlingen met een lage SES willen juist minder reizen om naar een school te gaan waar de instroom van leerlingen een hogere gemiddelde CITO score heeft en zij waarderen een hogere fractie lage SES leerlingen positief. Dit betekent dat hoge en lage SES leerlingen er beiden een voorkeur voor hebben niet samen naar school te gaan. De hoge SES vwo leerlingen clusteren bij voorkeur op de categorale scholen. Dit gaat echter ten koste van de hoge SES havo leerlingen die bij voorkeur naar een school gaan waar ook vwo leerlingen zijn. Meer capaciteit op de categorale vwo scholen zorgt dus voor meer tevreden vwo leerlingen maar tevens voor minder tevreden havo leerlingen. Hetzelfde geldt voor extra capaciteit op havo/vwo scholen. Dat wordt positief gewaardeerd door havo leerlingen maar negatief door vmbo leerlingen.

Resultaten 1 en 3 hebben betrekking op de sociale achtergrond van leerlingen. In dit rapport is sociale achtergrond gemeten op basis van het gemiddeld inkomen in de zescijferige postcode van het adres van een leerling. Dit is een ruwe maatstaf en heranalyse met maatstaven die sociale achtergrond op individueel niveau meten, kan verder licht werpen op de relatie tussen schoolvoorkeuren en sociale achtergrond.

De schoolvoorkeuren van leerlingen geven aan welke kenmerken van VO-scholen ze waarderen op het moment dat ze in groep 8 van de basisschool zitten. Deze waardering is gebaseerd op verwachtingen van leerlingen. Sommige leerlingen informeren zich

goed, anderen besteden daar minder aandacht aan. Verwachtingen hoeven niet overeen te komen met realisaties als leerlingen eenmaal op een VO-school zitten. Een belangrijke vervolgvraag is hoe de voorkeuren zich verhouden tot uitkomsten voor leerlingen in de vorm van leerresultaten, welbevinden en ontwikkeling van burgerschap. Dit kan worden onderzocht door de huidige data uit te breiden met informatie uit de administraties van scholen en uit nog af te nemen vragenlijsten onder leerlingen. Door informatie uit verschillende bestanden op individueel niveau te koppelen, kan onderzocht worden of leerresultaten, welbevinden en ontwikkeling van burgerschap verschillen tussen leerlingen met dezelfde schoolvoorkeuren die door de loting op verschillende scholen zijn geplaatst.

A Logit modellen

A.1 Het multinomiale logit model

In het standaard multinomiale logit model worden de determinanten geanalyseerd dat een specifiek alternatief (school) uit een keuzeset van verschillende alternatieven (scholen) wordt gekozen. Verondersteld wordt dat individu (leerling) i aan elk alternatief j een bepaald nut (U_{ij}) ontleent: $U_{ij} = V_{ij} + \varepsilon_{ij}$. Dit nut bestaat uit een deel dat afhangt van kenmerken (x_{ij}) die door de onderzoeker worden waargenomen ($V_{ij} = \beta'x_{ij}$) en een deel dat door de onderzoeker niet wordt waargenomen en als random wordt behandeld (ε_{ij}). In het logit model wordt verondersteld dat dit random deel van het nut uit een specifieke kansverdeling afkomstig is, de zogenoemde Gumbel verdeling of type I extreme-waarde verdeling ($F(\varepsilon_{ij}) = e^{-e^{-\varepsilon_{ij}}}$). Deze verdeling heeft als eigenschap dat het verschil van twee extreme-waarde verdelingen een logistische verdeling volgt ($F(\varepsilon_{ij} - \varepsilon_{ik}) = \frac{e^{\varepsilon_{ij} - \varepsilon_{ik}}}{1 + e^{\varepsilon_{ij} - \varepsilon_{ik}}}$).

Onder deze veronderstellingen kan de kans dat leerling i school A kiest uit de alternatieven A, B, C, D worden geschreven als:

$$P_{iA} = \Pr[V_{iA} + \varepsilon_{iA} > V_{iB} + \varepsilon_{iB}, V_{iA} + \varepsilon_{iA} > V_{iC} + \varepsilon_{iC}, V_{iA} + \varepsilon_{iA} > V_{iD} + \varepsilon_{iD}]$$

Afgeleid kan worden (zie Kenneth Train, "Discrete Choice Methods with Simulation", Cambridge University Press, 2009, p.74/5) dat dit vereenvoudigd kan worden tot:

$$P_{iA} = \frac{e^{\beta'x_{iA}}}{e^{\beta'x_{iA}} + e^{\beta'x_{iB}} + e^{\beta'x_{iC}} + e^{\beta'x_{iD}}}$$

Door middel van maximum likelihood kunnen de parameters β worden geschat. Stel dat Afstand and CSE score als enige kenmerken worden opgenomen, zodat het nut dat aan school A ontleend wordt gelijk is aan $U_A = \beta_1 \text{Afstand}_A + \beta_2 \text{CSE}_A + \varepsilon_A$. De ratio van de geschatte parameterwaarden $\hat{\beta}_2/\hat{\beta}_1$ kan nu geïnterpreteerd worden als de afstand in kilometers die leerlingen gemiddeld bereid zijn om extra te reizen voor een school waarvan het gemiddelde eindexamencijfer een punt hoger is.

Een geschatte parameterwaarde kan ook afzonderlijk worden geïnterpreteerd. Een toename van de Afstand tot alternatief A met 1 kilometer geeft een odds-ratio van $\exp(\beta_1)$. De odds ratio (OR) is de ratio van de odds om school A te kiezen als die 1 kilometer verder

weg is en de odds om school A te kiezen als de afstand niet is veranderd:

$$OR = \frac{P_A(Afstand + 1)/(1 - P_A(Afstand + 1))}{P_A(Afstand)/(1 - P_A(Afstand))}$$

Een geschatte parameter $\beta_1 = -0.4$ zegt dan dat de odds (relatieve kans) dat school A wordt gekozen is afgenomen met 33% ($= (1 - \exp(-0.4)) \times 100\%$). Merk op, dit is niet de verandering van de kans dat A wordt gekozen in procenten of procentpunten.

A.2 Het rank-ordered logit model

Het rank-ordered logit model is een verbijzondering van het multinomiale logit model en kan worden toegepast in situaties waarin niet alleen bekend is welk alternatief (als eerste) wordt gekozen, maar waarin ook de tweede, derde en zo verder, voorkeuren bekend zijn. De kans dat een leerling die scholen A, B, C en D plaatst in de volgorde A, D, C, B kan dan worden weergegeven als:

$$\Pr[A \succ D \succ C \succ B] = \frac{e^{\beta' x_{iA}}}{e^{\beta' x_{iA}} + e^{\beta' x_{iB}} + e^{\beta' x_{iC}} + e^{\beta' x_{iD}}} \times \frac{e^{\beta' x_{iD}}}{e^{\beta' x_{iB}} + e^{\beta' x_{iC}} + e^{\beta' x_{iD}}} \times \frac{e^{\beta' x_{iC}}}{e^{\beta' x_{iB}} + e^{\beta' x_{iC}}}$$

De eerste term aan de rechterzijde van deze vergelijking komt overeen met de uitdrukking van het multinomiale logit model in geval school A wordt gekozen uit de keuzeset A, B, C en D. De tweede term aan de rechterzijde van deze vergelijking komt overeen met de uitdrukking van het multinomiale logit model in geval school D wordt gekozen uit de keuzeset B, C en D. En de tweede term aan de rechterzijde van deze vergelijking komt overeen met de uitdrukking van het multinomiale logit model in geval school C wordt gekozen uit de keuzeset bestaande uit scholen B en C.

B Tabellen met schattingsresultaten

Tabel B1: Effecten van afstand op schoolvoorkeuren

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Afstand (km)	-0.413*** (0.0148)	-0.365*** (0.0194)	-0.347*** (0.0125)	-0.365*** (0.0104)	-0.414*** (0.0146)	-0.435*** (0.0110)	-0.427*** (0.0123)	-0.428*** (0.0085)
Afstand $\times$ Jaar = 2016	-0.00673 (0.0226)	-0.0445 (0.0285)	-0.0346* (0.0178)	-0.0609*** (0.0155)	0.0451** (0.0202)	0.0614*** (0.0143)	0.0924*** (0.0152)	0.0485*** (0.0111)
Afstand $\times$ Jaar = 2017	0.0424* (0.0218)	-0.00472 (0.0277)	0.0361** (0.0172)	-0.0104 (0.0144)	0.0561*** (0.0185)	0.0480*** (0.0142)	0.0601*** (0.0149)	0.0500*** (0.0109)
# Obs.	38213	20533	54170	122274	56053	122992	105376	276115
# Studenten	1632	878	2173	3151	1883	3260	3038	6011
# Scholen	28	27	29	45	34	46	41	51

Noten: De tabel rapporteert schattingen van rank-ordered logit modellen. Resultaten zijn gebaseerd op de volledige keuzeset van scholen, zowel scholen die op de voorkeurslijst staan als scholen die daar niet op staan. In alle modellen zijn dummies voor afzonderlijke scholen $\times$ jaarcombinaties opgenomen. Robuuste standaardfouten tussen haakjes. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Tabel B2: Effecten van afstand op schoolvoorkeuren – Heterogene effecten

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Afstand	-0.350*** (0.0206)	-0.302*** (0.0309)	-0.335*** (0.0172)	-0.351*** (0.0152)	-0.341*** (0.0178)	-0.382*** (0.0132)	-0.365*** (0.0124)	-0.394*** (0.0088)
Lage SES $\times$ Afstand	-0.113*** (0.0315)	-0.128*** (0.0483)	-0.012 (0.0269)	-0.146*** (0.0295)	-0.149*** (0.0339)	-0.240*** (0.0365)	-0.135*** (0.0458)	-0.179*** (0.0332)
Meisje $\times$ Afstand	0.021 (0.0298)	-0.046 (0.0457)	0.014 (0.0251)	-0.011 (0.0205)	-0.016 (0.0243)	0.055*** (0.0178)	0.041** (0.0168)	0.008 (0.0127)
Lage SES $\times$ Meisje $\times$ Afstand	-0.020 (0.0464)	0.048 (0.0666)	-0.078* (0.0410)	0.067* (0.0400)	0.057 (0.0461)	0.012 (0.0501)	-0.013 (0.0606)	-0.022 (0.0474)
Hoge CITO $\times$ Afstand	-0.027 (0.0368)	-0.040 (0.0432)	-0.006 (0.0258)	0.003 (0.0226)	-0.035 (0.0280)	0.001 (0.0208)	0.021 (0.0184)	0.021* (0.0123)
CITO missing $\times$ Afstand	0.008 (0.0431)	0.001 (0.0537)	0.032 (0.0343)	0.013 (0.0330)	0.032 (0.0434)	0.030 (0.0276)	0.042 (0.0277)	0.064*** (0.0158)
Lage SES $\times$ Hoge CITO $\times$ Afstand	0.040 (0.0526)	0.030 (0.0642)	-0.020 (0.0394)	-0.013 (0.0414)	0.087* (0.0494)	0.058 (0.0560)	-0.081 (0.0600)	0.051 (0.0516)
Lage SES $\times$ CITO missing $\times$ Afstand	-0.031 (0.0628)	0.036 (0.0992)	0.024 (0.0619)	0.042 (0.0560)	0.133** (0.0627)	0.019 (0.0831)	-0.078 (0.0889)	0.143** (0.0587)
Meisje $\times$ Hoge CITO $\times$ Afstand	-0.015 (0.0537)	0.037 (0.0615)	0.008 (0.0364)	-0.005 (0.0306)	0.033 (0.0375)	-0.035 (0.0268)	-0.040 (0.0254)	-0.014 (0.0175)
Meisje $\times$ CITO missing $\times$ Afstand	0.003 (0.0603)	-0.039 (0.0862)	0.033 (0.0516)	0.062 (0.0409)	0.025 (0.0548)	0.002 (0.0355)	-0.021 (0.0359)	0.005 (0.0219)
Lage SES $\times$ Meisje $\times$ Hoge CITO $\times$ Afstand	0.016 (0.0760)	-0.087 (0.0982)	0.023 (0.0578)	-0.006 (0.0556)	-0.089 (0.0670)	-0.022 (0.0737)	-0.000 (0.0828)	0.007 (0.0702)
Lage SES $\times$ Meisje $\times$ CITO missing $\times$ Afstand	0.106 (0.0960)	-0.074 (0.1374)	-0.017 (0.0874)	-0.116 (0.0860)	-0.074 (0.0994)	0.024 (0.1045)	0.092 (0.1135)	-0.073 (0.0840)
# Obs.	38217	20574	54248	122616	56119	123539	105649	277667
# Studenten	1632	879	2176	3155	1884	3271	3043	6039
# Scholen	28	27	29	45	34	46	41	51

Noten: De tabel rapporteert schattingen van rank-ordered logit modellen. Resultaten zijn gebaseerd op de volledige keuzeset van scholen, zowel scholen die op de voorkeurslijst staan als scholen die daar niet op staan. In alle modellen zijn dummies voor afzonderlijke scholen opgenomen. Robuuste standaardfouten tussen haakjes. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Tabel B3: Effecten van schoolkenmerken op schoolvoorkeuren

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Afstand (km)	-0.335*** (0.0080)	-0.335*** (0.0112)	-0.325*** (0.0064)	-0.344*** (0.0054)	-0.323*** (0.0061)	-0.327*** (0.0046)	-0.289*** (0.0042)	-0.297*** (0.0034)
Aandeel lage SES	1.040*** (0.0821)	1.045*** (0.1063)	0.922*** (0.0657)	1.412*** (0.0583)	0.599*** (0.0895)	-0.162*** (0.0625)	-0.702*** (0.0612)	-1.470*** (0.0471)
Gemiddelde CITO score	-0.0733*** (0.0060)	-0.0531*** (0.0079)	0.00271 (0.0051)	0.00750** (0.0029)	-0.0844*** (0.0046)	0.00708** (0.0028)	0.0593*** (0.0022)	0.194*** (0.0025)
Gemiddelde CSE	0.455*** (0.0629)	0.921*** (0.0932)	0.814*** (0.0594)	1.077*** (0.0430)	1.069*** (0.0557)	1.230*** (0.0360)	1.468*** (0.0356)	0.407*** (0.0236)
Advies = hoogste niveau		0.0192 (0.0491)	-0.300*** (0.0317)	-1.555*** (0.0398)	-1.607*** (0.0413)	-0.971*** (0.0288)		
Advies = laagste niveau			0.535*** (0.0524)	0.245*** (0.0336)	0.336*** (0.0416)	0.566*** (0.0146)	0.633*** (0.0138)	0.920*** (0.0242)
# Obs.	31833	16986	47886	83669	38349	107575	97215	248057
# Studenten	1632	878	2173	3151	1883	3259	3038	6011
# Scholen	22	21	23	29	22	37	36	44

Noten: De tabel rapporteert schattingen van rank-ordered logit modellen. Resultaten zijn gebaseerd op de volledige keuzeset van scholen, zowel scholen die op de voorkeurslijst staan als scholen die daar niet op staan. Robuuste standaardfouten tussen haakjes. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Tabel B4: Effecten van schoolkenmerken op schoolvoorkeuren; jongens en meisjes

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Afstand (km)	-0.338*** (0.0105)	-0.326*** (0.0147)	-0.322*** (0.0090)	-0.350*** (0.0081)	-0.326*** (0.0092)	-0.345*** (0.0069)	-0.301*** (0.0063)	-0.295*** (0.0048)
Aandeel lage SES	0.843*** (0.1123)	1.040*** (0.1570)	0.932*** (0.0976)	1.684*** (0.0847)	0.997*** (0.1299)	0.074 (0.0884)	-0.464*** (0.0854)	-1.407*** (0.0661)
Gemiddelde CITO score	-0.068*** (0.0088)	-0.040*** (0.0112)	0.011 (0.0073)	0.020*** (0.0042)	-0.077*** (0.0071)	0.008* (0.0042)	0.059*** (0.0032)	0.198*** (0.0035)
Gemiddelde CSE	0.291*** (0.0830)	0.805*** (0.1371)	0.678*** (0.0859)	1.085*** (0.0635)	1.110*** (0.0855)	1.161*** (0.0541)	1.364*** (0.0526)	0.276*** (0.0328)
Advies = hoogste niveau		-0.020 (0.0727)	-0.277*** (0.0446)	-1.539*** (0.0590)	-1.800*** (0.0653)	-1.024*** (0.0420)		
Advies = laagste niveau			0.545*** (0.0746)	0.197*** (0.0486)	0.251*** (0.0605)	0.616*** (0.0217)	0.668*** (0.0206)	1.037*** (0.0330)
Afstand (km) × Meisje	0.005 (0.0159)	-0.017 (0.0223)	-0.005 (0.0129)	0.010 (0.0109)	0.005 (0.0123)	0.034*** (0.0092)	0.023*** (0.0085)	-0.005 (0.0068)
Aandeel lage SES × Meisje	0.380** (0.1634)	0.010 (0.2128)	-0.014 (0.1319)	-0.508*** (0.1167)	-0.756*** (0.1783)	-0.452*** (0.1249)	-0.463*** (0.1223)	-0.127 (0.0940)
Gemiddelde CITO score × Meisje	-0.011 (0.0120)	-0.025 (0.0157)	-0.016 (0.0101)	-0.023*** (0.0058)	-0.016* (0.0094)	-0.001 (0.0056)	-0.000 (0.0044)	-0.008 (0.0050)
Gemiddelde CSE × Meisje	0.332*** (0.1262)	0.227 (0.1868)	0.260** (0.1189)	-0.013 (0.0863)	-0.067 (0.1127)	0.139* (0.0722)	0.206*** (0.0714)	0.273*** (0.0469)
Advies = hoogste niveau × Meisje		0.078 (0.0988)	-0.046 (0.0635)	-0.036 (0.0800)	0.348*** (0.0840)	0.100* (0.0577)		
Advies = laagste niveau × Meisje			-0.019 (0.1049)	0.092 (0.0672)	0.156* (0.0833)	-0.094*** (0.0293)	-0.069** (0.0277)	-0.242*** (0.0483)
# Obs.	31833	16986	47886	83669	38349	107575	97215	248057
# Studenten	1632	878	2173	3151	1883	3259	3038	6011
# Scholen	22	21	23	29	22	37	36	44

Noten: De tabel rapporteert schattingen van rank-ordered logit modellen. Resultaten zijn gebaseerd op de volledige keuzeset van scholen, zowel scholen die op de voorkeurslijst staan als scholen die daar niet op staan. Robuuste standaardfouten tussen haakjes. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Tabel B5: Effecten van schoolkenmerken op schoolvoorkeuren; SES

	vmbo-b	vmbo-b/k	vmbo-k	vmbo-t	vmbo-t/havo	havo	havo/vwo	vwo
Afstand (km)	-0.291*** (0.0105)	-0.297*** (0.0138)	-0.312*** (0.0084)	-0.321*** (0.0065)	-0.308*** (0.0073)	-0.309*** (0.0049)	-0.276*** (0.0045)	-0.291*** (0.0036)
Aandeel lage SES	0.703*** (0.1195)	0.549*** (0.1450)	0.592*** (0.0853)	0.906*** (0.0723)	-0.103 (0.1025)	-0.762*** (0.0715)	-1.307*** (0.0654)	-1.860*** (0.0484)
Gemiddelde CITO score	-0.076*** (0.0084)	-0.047*** (0.0111)	0.012* (0.0066)	-0.005 (0.0036)	-0.104*** (0.0054)	0.002 (0.0031)	0.061*** (0.0025)	0.200*** (0.0027)
Gemiddelde CSE	0.452*** (0.0855)	0.777*** (0.1233)	0.856*** (0.0785)	1.107*** (0.0554)	1.073*** (0.0672)	1.318*** (0.0405)	1.558*** (0.0394)	0.383*** (0.0247)
Advies = hoogste niveau		-0.055 (0.0671)	-0.359*** (0.0439)	-1.692*** (0.0528)	-1.672*** (0.0520)	-1.002*** (0.0334)		
Advies = laagste niveau			0.314*** (0.0705)	0.307*** (0.0423)	0.431*** (0.0503)	0.595*** (0.0165)	0.675*** (0.0152)	0.969*** (0.0258)
Afstand (km) $\times$ Lage SES	-0.089*** (0.0159)	-0.086*** (0.0230)	-0.029** (0.0131)	-0.064*** (0.0117)	-0.047*** (0.0137)	-0.073*** (0.0125)	-0.053*** (0.0116)	-0.052*** (0.0117)
Aandeel lage SES $\times$ Lage SES	0.634*** (0.1645)	1.070*** (0.2117)	0.731*** (0.1340)	1.370*** (0.1204)	2.238*** (0.1935)	2.218*** (0.1356)	2.696*** (0.1439)	2.755*** (0.1316)
Gemiddelde CITO score $\times$ Lage SES	0.005 (0.0120)	-0.015 (0.0157)	-0.021** (0.0103)	0.034*** (0.0061)	0.061*** (0.0105)	0.019*** (0.0067)	-0.008 (0.0056)	-0.033*** (0.0074)
Gemiddelde CSE $\times$ Lage SES	0.021 (0.1265)	0.359* (0.1848)	-0.099 (0.1198)	-0.012 (0.0911)	0.043 (0.1217)	-0.453*** (0.0895)	-0.506*** (0.0938)	0.154* (0.0811)
Advies = hoogste niveau $\times$ Lage SES		0.151 (0.0987)	0.128** (0.0640)	0.313*** (0.0807)	0.121 (0.0867)	0.129* (0.0675)		
Advies = laagste niveau $\times$ Lage SES			0.486*** (0.1050)	-0.173** (0.0694)	-0.332*** (0.0905)	-0.099*** (0.0363)	-0.176*** (0.0370)	-0.456*** (0.0754)
# Obs.	31833	16986	47886	83669	38349	107575	97215	248057
# Studenten	1632	878	2173	3151	1883	3259	3038	6011
# Scholen	22	21	23	29	22	37	36	44

Noten: De tabel rapporteert schattingen van rank-ordered logit modellen. Resultaten zijn gebaseerd op de volledige keuzeset van scholen, zowel scholen die op de voorkeurslijst staan als scholen die daar niet op staan. Robuuste standaardfouten tussen haakjes. * $p < 0.10$, ** $p < 0.05$, *** $p < 0.01$.

Gemeente Amsterdam

Schoolkeuze VO

Hoe kiezen Amsterdamse leerlingen een middelbare school?

Onderzoek, Informatie en Statistiek

In opdracht van: OJZ

Projectnummer: 16260

Lotje Cohen

Merel van der Wouden

Joeke Kuyvenhoven

Esther Jakobs

Bezoekadres: Oudezijds Voorburgwal 300

Postbus 658, 1000 AR Amsterdam

lotje.cohen@amsterdam.nl

Telefoon 020 251 0305

www.ois.amsterdam.nl

Amsterdam, januari 2018

Foto voorzijde: Posters middelbare scholen op een basisschool in Noord, fotograaf Lotje Cohen (2017)

Inhoud

Samenvatting en conclusies	4
Inleiding	7
Onderzoeksvragen	7
Onderzoeksaanpak	8
Gespreksinhoud en methode	8
Respondenten	9
Leeswijzer	11
1 Wie is belangrijk tijdens schoolkeuze	12
1.1 Oriëntatie	12
1.1.1 Eerste selectie scholen: afstand en juiste niveau	12
1.1.2 Grote verscheidenheid in bezoek aantal open dagen	13
1.1.3 Het systeem	14
1.2 Ondersteuning tijdens het proces	15
1.2.1 Ondersteunende ouders fijn, niet in alle gevallen aanwezig	15
1.2.2 Schoolkeuze zeker een gespreksonderwerp met vrienden	16
1.2.3 Basisschool : belangrijke rol in verstrekken informatie over het systeem	17
1.3 Wie maakt uiteindelijke keuze?	18
1.4 Conclusie	20
2 Wat maakt een school (niet) aantrekkelijk?	21
2.1 De belangrijkste factoren	21
2.1.1 Leerlingen op school	22
2.1.2 Breed of categoriaal	24
2.1.3 Afstand tussen huis en school	27
2.1.4 Grootte van de school/ gebouw	28
2.1.5 Extra (vakken) aanbod	29
2.2 Factoren voor sommigen van belang	30
2.2.1 Manier van werken	30
2.2.2 Sfeer	32
2.2.3 Docenten	32
2.2.4 Gebruik tablets of boeken	32
2.3 Reflectie en doordachte keuze: drie groepen kiezers	33
2.4 Conclusie	34
Bijlage 1 Literatuur	35
Bijlage 2 Topiclijst interviews leerlingen	36

Samenvatting en conclusies

De keuze voor een middelbare school is een belangrijk punt in de onderwijsloopbaan van leerlingen. De schoolbesturen en Onderwijs, Jeugd en Zorg (OJZ) hebben aan Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) gevraagd dit keuzemoment te onderzoeken. In het verleden heeft OIS dit al een aantal keer in beeld gebracht, waarbij met name het uitgebreide kwantitatieve onderzoek uit 2012 veel informatie opleverde.¹ Sinds schooljaar 2014/'15 is een systeem van centrale loting en matching ingegaan, waarbij leerlingen worden geplaatst op basis van een individuele voorkeurslijst van scholen. Nu de manier van aanmelden is veranderd en om het keuzeprocess vanuit het standpunt van de leerlingen beter in beeld te krijgen heeft OIS wederom het schoolkeuzeprocess onderzocht. Hiervoor heeft OIS 72 leerlingen in groep 8 (met alle basisschooladviezen en verdeeld over 6 stadsdelen) en negen van hun ouders geïnterviewd. De twee onderzoeksvragen die in dit onderzoek beantwoord worden zijn:

1. *Hoe ziet het proces van het kiezen van een school eruit, en wie spelen een rol bij het maken van de keuze?*
2. *Wat zijn de belangrijkste middelbare schoolkeuzemotieven van leerlingen en ouders?*

Wie spelen een rol in de keuze?

Vier partijen ondersteunen de leerlingen in het maken van een keuze, namelijk ouders, vrienden, de basisschool en de middelbare school. Kinderen vinden het fijn als hun ouders helpen bij het maken van een keuze. Als de ouders niet in staat zijn om te helpen bij het maken van een keuze wordt de steun van broers, zussen of andere familieleden gezocht. Bijna alle kinderen die we hebben gesproken hebben het daarnaast met hun vrienden over het kiezen van een school. Ze gebruiken de vrienden die al op een middelbare school zitten als informatiebron, en bespreken de scholen en opties met klasgenootjes en vrienden die op hetzelfde moment een school kiezen. De meeste leerlingen maken duidelijk dat ze hun keuze niet teveel willen laten beïnvloeden door hun vrienden, zij willen uiteindelijk zelf kiezen. Voor andere kinderen is de keuze van vriendjes wel van belang en soms kiezen ze samen dezelfde school.

De basisschool kan een rol spelen in het kiezen van een middelbare school. Bij bijna alle basisscholen zijn er voorlichtingsavonden voor ouders (en leerlingen) over het systeem (de matching, de open dagen, het basisschooladvies en de cito, etc.). Deze avonden voorzien in een behoefte, maar er blijft onduidelijkheid rondom de overgang naar de middelbare school. In hoeverre basisscholen niet alleen informatie bieden maar de leerlingen ook ondersteunen bij het maken van de keuze verschilt. Op sommige scholen wordt er veel aandacht besteed aan het kiezen van een middelbare school: leerlingen hebben het met elkaar en met de docent over de verschillen tussen de scholen en welke manier van lesgeven wel en niet bij hen past. Ook worden bij sommige basisscholen oud-leerlingen uitgenodigd die komen vertellen over hun middelbare school. Op andere basisscholen lijkt er minder aandacht te worden besteed aan de middelbare schoolkeuze.

¹ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeprocess door de ogen van Amsterdamse ouders.

Deze ondersteuning vanuit school wordt door leerlingen als prettig ervaren en zou door meer basisscholen ingevuld kunnen worden. Daarnaast zou de ondersteuning ook door basisscholen en middelbare scholen gezamenlijk opgepakt kunnen worden. Middelbare scholen zouden leerlingen uit de eerste klas kunnen laten langsgaan op basisscholen in de buurt, om aan de leerlingen in groep 8 te vertellen over hun nieuwe school. Dit is wellicht een laagdrempelige manier voor leerlingen in groep 8 om ervaringen te horen van leerlingen van verschillende middelbare scholen.

De invloed van de middelbare school op de keuze uit zich met name tijdens het bezoeken van open dagen. Leerlingen en ouders halen veel informatie uit de open dagen, vooral van hun contacten met leerlingen en docenten op de middelbare school, deze worden dan ook als nuttig beschouwd. Soms worden de open dagen wel als heel erg druk ervaren.

Er zijn grote verschillen tussen hoe uitgebreid leerlingen zich oriënteren bij het kiezen van een middelbare school. Dit zagen we ook in het onderzoek dat werd uitgevoerd voordat de matching werd ingevoerd in schooljaar 2011/'12.² Aan het ene uiterste staan leerlingen die vanaf groep 7 bijna dagelijks bezig zijn met hun schoolkeuze. Zij praten met veel verschillende mensen over hun keuze (ouders, familieleden, vrienden, de leraar) en zij bezoeken veel, minimaal tien, open dagen. Na een schoolbezoek maken zij een lijstje van positieve en negatieve punten en na veel wikken en wegen en argumenteren stellen zij een lijst met voorkeursscholen samen. Aan het andere uiterste staan leerlingen die amper praten over hun schoolkeuze: weinig tot niet met hun ouders, misschien met een vriend of vriendin en soms met de leraar van de basisschool. Zij kiezen de dichtstbijzijnde school of de school van hun broer of zus, waar ze soms niet op de open dag zijn geweest.

Voor de begeleiders van het keuzeproces (zowel ouders, als basisscholen als middelbare scholen) is het van belang bewust te zijn van deze verschillende keuzeprocessen. Verschillende typen leerlingen hebben andere manieren van begeleiding en informatie nodig. En vooral de leerlingen die weinig in de privésfeer praten over hun schoolkeuze zouden veel kunnen hebben aan ondersteuning van de basisschool.

Wat zijn de belangrijkste schoolkeuzemotieven?

In dit onderzoek zijn veel factoren naar voren gekomen die een rol spelen bij het kiezen van een middelbare school. De belangrijkste factoren zijn het type leerlingen dat op een school zit, of het een brede of categorale school is, de afstand tussen school en huis, de grootte van de school en het extra vakkenaanbod. Factoren die iets minder werden genoemd maar bij sommige leerlingen ook een belangrijke rol spelen zijn de manier van werken, de sfeer, het type docenten en of er wordt gewerkt met tablets of met boeken.

Conclusie

Concluderend kunnen we zeggen dat we de drie groepen kiezers die uit internationale literatuur³ naar voren komen ook terugzien in Amsterdam: de 'bevoorrechte kiezers', die een school kiezen die past bij de interesse en persoonlijkheid van het kind. Deze leerlingen gebruiken

² O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

³ Ball, Stephan J., Richard Bow and Sharon Gewirtz (1996) Social choice, social class and distinction: the realization of social advantage in education. *Journal of Education Policy*. 11:1, 89-112

veel verschillende argumenten en krijgen tijdens het keuzeproces veel steun uit hun omgeving bij het kiezen. De tweede groep zijn de 'deels-bekwame kiezers' die een school kiezen op basis van informatie over de goede reputatie van de school. Deze kinderen gebruiken minder verschillende argumenten en gaan meer uit van wat ze over scholen hebben gehoord dan wat ze daadwerkelijk zelf hebben ervaren of besproken op een school. De laatste groep zijn de 'inconsistente kiezers', die kiezen een school dichtbij, of een school die onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving. Zij gebruiken weinig argumenten voor de keuze van hun school, en hebben veel minder over hun keuze gesproken met mensen uit hun netwerk. Belangrijk om te realiseren is dat leerlingen die vallen onder de 'inconsistente kiezers' een andere manier van begeleiden en mogelijk meer begeleiding nodig hebben bij het kiezen van een middelbare school dan leerlingen uit één van de andere groepen.

Inleiding

De keuze voor een middelbare school is een belangrijk punt in de onderwijs carrière van leerlingen. In Amsterdam hebben verschillende middelbare scholen te maken met overaanmeldingen. Om zoveel mogelijk leerlingen toch op één van hun voorkeursscholen te kunnen plaatsen is sinds schooljaar 2014/'15 een systeem van centrale loting en matching ingegaan, waarbij leerlingen worden geplaatst op basis van een individuele voorkeurslijst van scholen.

Het kiezen van een middelbare school is een proces dat elke leerling meemaakt en moet doen. De matching kan zorgen voor stress bij leerlingen (wat als ik niet op de school van voorkeur kom, ik moet naar alle open dagen, etc.) en hun ouders (hoe kan ik mijn kind het beste ondersteunen bij het maken van een keuze, wat als mijn kind naar een school moet die ik niet goed vind?), maar ook bij scholen, in de vorm van toeloop en drukte tijdens open dagen op middelbare scholen (hoe kunnen we goede informatie geven over onze school aan al die geïnteresseerden?) en onzekerheid over de benodigde uitleg op de basisscholen (hoeveel tijd besteden we aan het informeren van ouders en het begeleiden van de kinderen bij hun keuze?). Het is echter ook een moment waarin een leerling meer over zichzelf kan leren (welke school past bij mij en waarom?). Een belangrijke taak van het onderwijs is het komen tot zelfkennis of persoonsvorming, kennis over wie je bent, over hoe je leert, waar je goed in bent en waarin niet (zie bijvoorbeeld ook Onderwijs2032). Een achterliggende vraag die we met dit onderzoek willen onderzoeken is in hoeverre leerlingen meer over zichzelf leren gedurende de schoolkeuze. Worden ze gestimuleerd erover na te denken welke school bij hen past?

In 2012 deed Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) via een grootschalige enquête onderzoek naar het schoolkeuzeproces onder ruim 2.000 Amsterdamse ouders.⁴ Nu de manier van aanmelden is veranderd en om het keuzeproces beter in beeld te krijgen hebben de schoolbesturen en Onderwijs, Jeugd en Zorg (OJZ) van de gemeente Amsterdam aan OIS gevraagd het schoolkeuzeproces nader te onderzoeken. Zij willen weten hoe het keuzeproces van Amsterdamse leerlingen in het nieuwe systeem verloopt, en hoe zij de leerlingen bij het maken van de keuze beter kunnen ondersteunen.

Onderzoeksvragen

In aanvulling op het onderzoek uit 2012 is er nu gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode en bovendien staan nu niet alleen de ouders maar vooral de leerlingen zelf centraal. Dit is belangrijk omdat uit eerder onderzoek uit 2004 en 2012 bleek dat de mening van de leerling zelf over het algemeen doorslaggevend is.⁵ De twee onderzoeksvragen die in dit onderzoek beantwoord worden zijn:

⁴ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

⁵ O+S en Mare (2004). Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders. O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

1. *Hoe ziet het proces van het kiezen van een school eruit, en wie spelen een rol bij het maken van de keuze?*
2. *Wat zijn de belangrijkste middelbare schoolkeuzemotieven van leerlingen?*

De faculteiten van Economie en Bedrijfskunde van de VU/UvA voeren de centrale loting en matching uit en beheren de matchingsbestanden met voorkeurslijsten van de leerlingen. De betrokken onderzoekers hebben gelijktijdig met dit schoolkeuzeonderzoek onderzocht welke verschillen en overeenkomsten er zijn tussen groepen leerlingen en hun voorkeursscholen.⁶

Onderzoeksaanpak

OJZ heeft in december 2016 verschillende basisschoolbesturen benaderd met de vraag of een van hun scholen wilde deelnemen aan het kwalitatieve onderzoek. In totaal hebben er zeven scholen van verschillende schoolbesturen en verspreid over de stad deelgenomen aan het onderzoek. Bij deze scholen hebben onderzoekers van OIS een ochtend of een middag leerlingen uit groep 8 om de beurt uit de klas mogen halen voor een interview van 15 tot 30 minuten. Ook is er per school geprobeerd een of twee ouders te spreken over de schoolkeuze van hun kinderen, deze interviews duurden ongeveer een half uur. De interviews vonden plaats in februari en maart 2017, gedurende de periode van de laatste open dagen en het invullen van de definitieve lijst voor de matching en voordat de plaatsing bekend was gemaakt (dat was op 5 april). We willen graag de schoolbesturen en de betreffende scholen danken voor de organisatie en de leerlingen en ouders danken voor hun tijd en deelname.

Gespreksinhoud en methode

De gesprekken met de leerlingen en ouders zijn gevoerd aan de hand van een topiclijst waarin we ingingen op hoe leerlingen een school kiezen, met wie ze erover praten en welke kenmerken ze belangrijk vinden bij een school (zie de topiclijst in de bijlage 2). Tijdens het interview hebben we gebruik gemaakt van drie kwalitatieve cognitieve methoden die erop gericht zijn om percepties te achterhalen: de “repertory grid method”, “sentence completion exercises”⁷ en “visuele rangorde”.

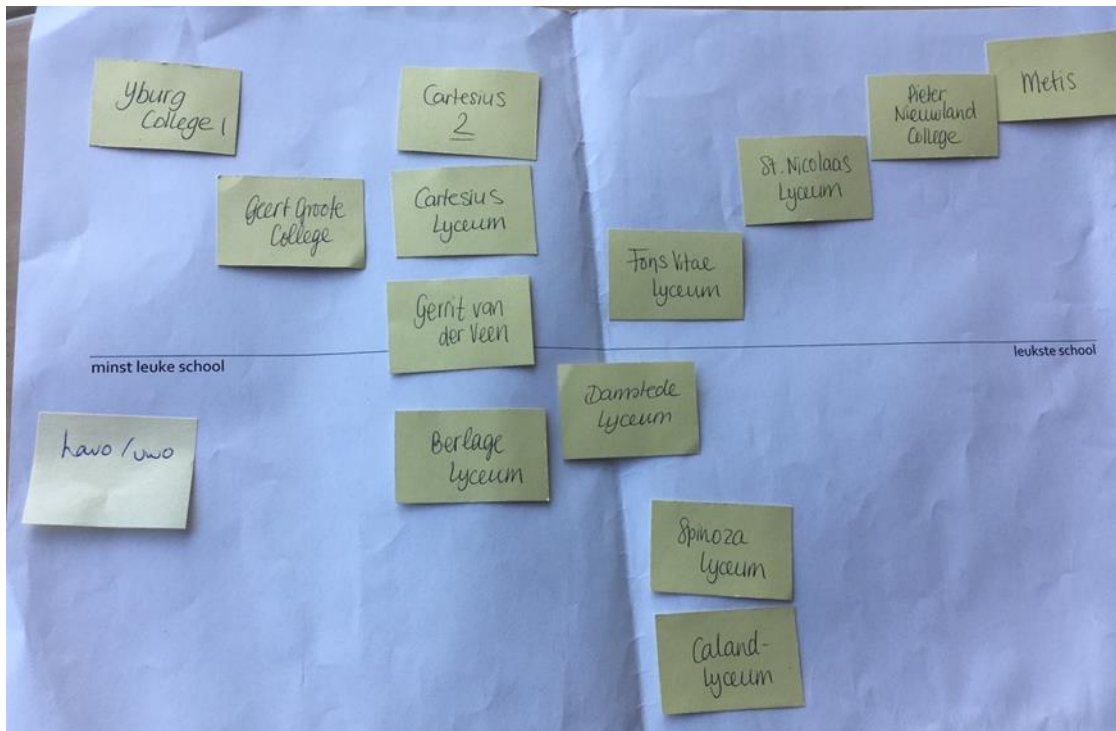
Bij de “repertory grid method” zijn aan ouders en leerlingen drie scholen (die het niveau van het kind aanbieden) voorgelegd en is hen gevraagd aan te geven welk van deze scholen het meest “gelijk” en welke scholen het meest “verschillend” zijn. Vervolgens is verder besproken waarom zij de scholen op deze manier indelen. Bij de “sentence completion exercises” is aan ouders en leerlingen gevraagd zinnen af te maken om zo te achterhalen hoe zij bepaalde scholen omschrijven. Op deze manier hoopten we er achter te komen waarom scholen *niet* interessant zijn voor leerlingen en hun ouders. Tenslotte is aan de ouders en leerlingen ook nog gevraagd om hun (tien) voorkeursscholen in een visuele rangorde te plaatsen, waarbij de afstand die zij tussen scholen plaatsen weergeeft in hoeverre zij deze scholen als “beter” of “minder goed”

⁶ B. van der Klaauw, H. Oosterbeek en S. Sóvágó (2018) Determinanten van voorkeuren voor VO-scholen in Amsterdam, VU en UvA

⁷ Jaffe, R. (2005). *Repertory grid en sentence completion: twee kwalitatieve methoden in de Caraïbische praktijk*. Kwalon 29, 10(2).

beschouwen. Dit is gedaan om inzicht te krijgen in de mate waarin er bijvoorbeeld een groot verschil ligt tussen de voorkeur voor de eerste school en de rest van de lijst of de top drie en de rest van de lijst. Sommige ouders en leerlingen zullen wellicht een sterke voorkeur hebben voor één school terwijl het voor anderen minder uit zou maken, de visualisatie van de voorkeurslijsten kan hierin meer inzicht geven (zie figuren I.1 en I.2). Alle gesprekken werden opgenomen⁸, uitgeschreven en gecodeerd.

Figuur I.1 Lijstje met favoriete scholen van jongen met havo/vwo advies

Figuur I.2 Lijstje met favoriete scholen van jongen met vmbo-b+lwao advies

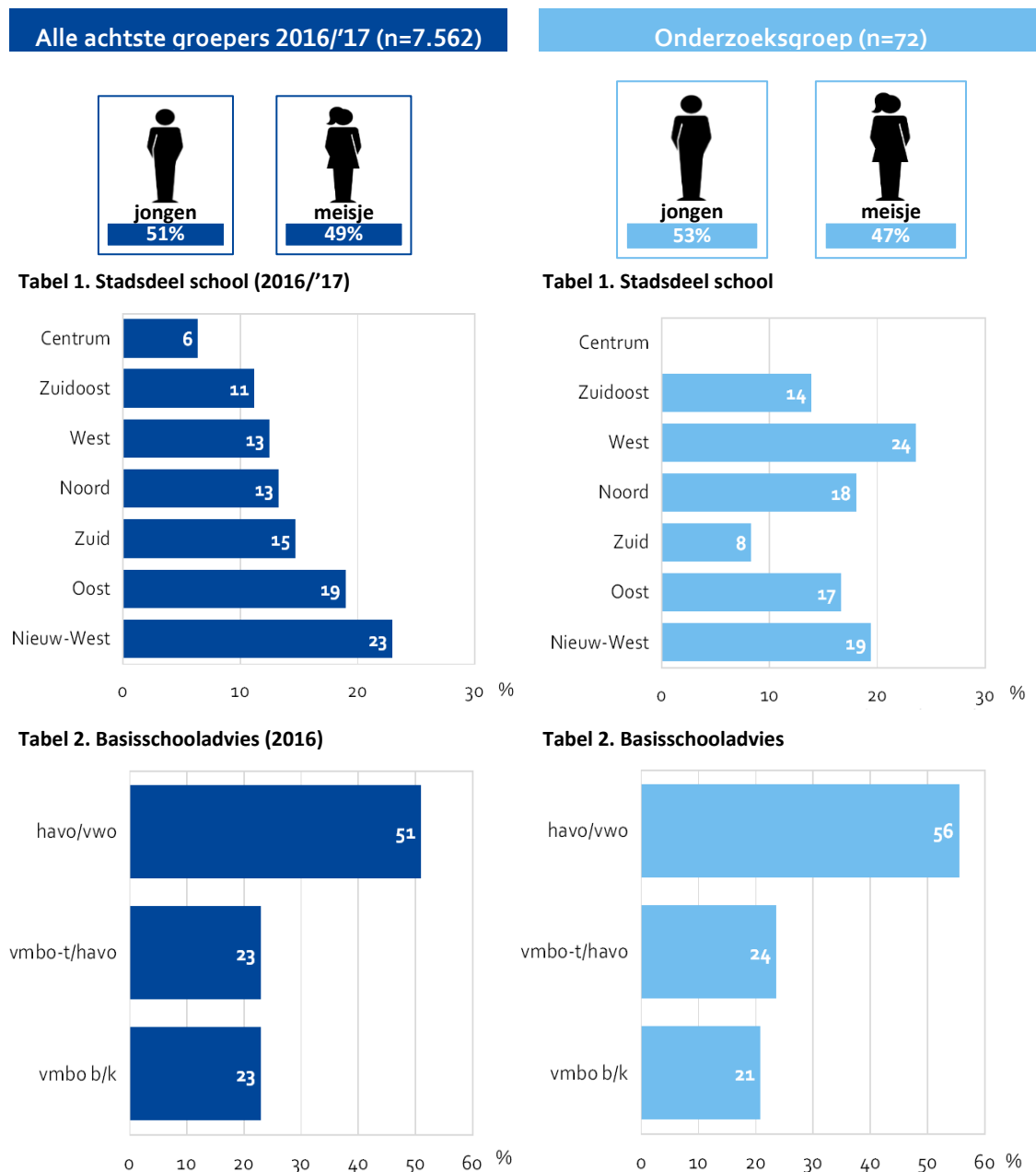
Respondenten

In totaal hebben 72 leerlingen en negen ouders deelgenomen aan het onderzoek. De leerlingen zitten op scholen verspreid over zes van de zeven stadsdelen. De verdeling van de

⁸ Drie leerlingen wilden niet dat het gesprek werd opgenomen. Bij hen is er tijdens het gesprek genotuleerd.

basisschooladvies van de leerlingen die hebben deelgenomen zijn vergelijkbaar met de verdeling in de stad (zie figuur I.3). De ouders die we hebben gesproken hebben leerlingen met verschillende basisschooladvies, al zien we wel een oververtegenwoordiging van ouders met een kind met vwo advies (vier van de negen ouders). Omdat het een kwalitatief onderzoek is doen we geen uitspraken over representativiteit over de hele groep leerlingen, we laten zien welke motieven en processen er voorkomen.

Figuur I.3 Belangrijkste cijfers over achtste groepers die mee hebben gedaan met een interview ten opzichte van alle achtste groepers

bron: OJZ/CBS

Leeswijzer

Dit rapport start in hoofdstuk 1 met de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag: hoe kiezen de leerlingen een middelbare school en welke rol spelen hun ouders, vrienden, basisschool en de middelbare scholen hierbij? In hoofdstuk 2 volgt een antwoord op de tweede onderzoeksvraag: welke factoren spelen voor de leerlingen een rol bij het kiezen van een middelbare school? Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een korte conclusie.

1 Wie is belangrijk tijdens schoolkeuze

Verschillende factoren spelen een rol bij het kiezen van een middelbare school. Een belangrijke factor is begeleiding bij het maken van een keuze. In dit hoofdstuk bespreken we deze begeleiding aan de hand van vier ondersteunende groepen, namelijk de ouders, de vrienden, de basisschool en de middelbare school (zie paragraaf 1.2). We starten eerst met een paragraaf over de eerste stap in het schoolkeuzeproces: de oriëntatiefase, en sluiten dit hoofdstuk af met de vraag: wie maakt uiteindelijk de keuze?

1.1 Oriëntatie

De eerste fase van de schoolkeuze is het oriënteren. Sommige leerlingen en hun ouders beginnen hier al in groep 7 mee en gaan dan naar de open dagen. Andere leerlingen starten met het oriënteren na het krijgen van het basisschooladvies.

1.1.1 Eerste selectie scholen: afstand en juiste niveau

In het algemeen zien we dat leerlingen met hun ouders samen de scholen uitkiezen die interessant kunnen zijn. Hierbij worden twee kenmerken van de school meegenomen: de afstand naar de school en de aanwezigheid van het juiste niveau. Bij het juiste niveau is het soms ook van belang dat er een mogelijkheid is tot opstroom en geen mogelijkheid tot afstroom (zie ook paragraaf 2.1.2).

"Mijn moeder kijkt in het boekje en ik kijk dan met haar mee." (jongen, vwo)

"Zonder boekje zou ik echt niet weten naar welke scholen ik moet gaan." (meisje, vmbo-t)

"Kijk je er weleens in? Mijn moeder en mijn vader, maar ik niet." (jongen, vmbo-k)

"Ik had ook de gids doorgelezen en er waren scholen waar ik echt naartoe wilde gaan. Er zijn niet echt scholen voor vmbo-k en vmbo-t samen, dus ik heb niet zoveel keuze." (meisje, vmbo-k)

"Mijn ouders zeggen dat ik niet naar een school moet gaan die helemaal in Zuid is." (meisje, vmbo-k)

"We hebben gekeken naar havo/vwo scholen in de buurt en we hebben bedacht we willen naar 10/12 scholen en pas toen die op waren zijn we gaan kijken naar bredere scholen." (moeder van meisje, havo/vwo)

Deze informatie krijgen leerlingen vooral via de keuzegids, via familie en vrienden en via de basisschool. In deze fase hebben ouders een grote rol in het aanreiken van ideeën voor nieuwe scholen, of het aangeven van scholen waar ze liever hebben dat leerlingen niet heen gaan. Dit

komt ook naar voren in de evaluatie van het plaatsingssysteem, die in opdracht van OSVO is uitgevoerd.⁹

1.1.2 Grote verscheidenheid in bezoek aantal open dagen

Leerlingen en ouders halen veel informatie uit de open dagen, deze worden dan ook als nuttig beschouwd. Soms ervaren leerlingen de open dagen als heel erg druk. Dit blijkt ook uit de evaluatie van het plaatsingssysteem.¹⁰ Er zijn grote verschillen tussen leerlingen in de hoeveelheid open dagen die ze bezoeken. Dit zagen we ook in eerder onderzoek naar schoolkeuze in schooljaar 2011/'12 (voordat de matching was ingevoerd). Toen bezochten de leerlingen gemiddeld 3,4 scholen: 2% van de leerlingen bezocht geen enkele school, 29% was op één open dag geweest en 19% was op zes of meer scholen wezen kijken. Het maximum aantal bezochte scholen was elf. Hoe lager het opleidingsniveau van de ouders of het schooladvies van de leerling, des te minder scholen een leerling in 2012 bezocht¹¹.

Ook nu blijken er kinderen te zijn die naar geen enkele open dag gaan, omdat vooraf al vast staat naar welke school ze zullen gaan. De leerlingen die naar maximaal drie open dagen zijn geweest wonen iets vaker in de randen van de stad, bijvoorbeeld in Zuidoost en Noord. In onze onderzoeksgroep zien we ook dat deze kinderen vaker lagere adviezen hebben, maar er zijn ook relatief veel leerlingen met een havo en/of vwo advies die naar maximaal drie open dagen gaan.

Heb je middelbare scholen bezocht?

"Nee. Ik wil naar de school waar mijn broer op zit, het ziet er leuk uit en je kan iPads gebruiken." (jongen, vmbo-t, Nieuw-West)

TIP: "Bezoek open dagen, weet van te voren al naar welke school je gaat. Ik heb heel erg spijt dat ik niet naar open dagen ben gegaan, ik was te druk met voetbal." (jongen, havo/vwo, Noord)

Want je bent niet naar open dagen gegaan?

"We kennen die scholen al dus we zijn niet gegaan. School X (red. buiten het stadsdeel) kenden we niet, dus daar wilden we wel gaan." (moeder van meisje, havo)

Aan de andere kant zijn er kinderen die meer dan tien open dagen bezoeken, één leerling geeft aan twintig open dagen te hebben bezocht. Deze kinderen zijn vaak ook in groep 7 al naar open dagen gegaan en hebben vaak een havo/vwo of een vwo advies.

⁹ Dialogic (2017) Evaluatie van het plaatsingssysteem. De centrale loting en matching van de Amsterdamse Kernprocedure 2017.

¹⁰ Ibid.

¹¹ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

"We hebben er in totaal twaalf bezocht, maar sommige ook twee keer. Omdat er dan een keer oudervoorlichting was en andere keer een open dag en soms ook een lesjesmiddag." (moeder van meisje, havo/vwo)

"Zij is er heel erg mee bezig. Al heel groep 8 en in groep 7 was het dagelijks aan de orde." (moeder van meisje, havo/vwo)

"Ik heb gehoord dat ze open dagen willen verspreiden in het hele jaar. Dat zou wel beter zijn, want het is heel druk." (moeder van jongen, vwo)

"Er stonden allemaal brugklassers, bij binnenkomst werd je gekoppeld aan een brugklassertje die je ging rondleiden. (...) Echt perfect!" (moeder van meisje, havo/vwo)

1.1.3 Het systeem

Het systeem met voorkeurslijsten en matching is over het algemeen duidelijk, maar er bestaan ook misconcepties, onder andere over de lengte van de voorkeurslijst (in combinatie met het schooladvies en typen scholen). Het is voor veel ouders (en kinderen) een stressvolle periode (dat bleek ook uit eerder onderzoek¹²), doordat ze een school willen kiezen die het best bij het kind past en de andere scholen op de voorkeurslijst ook een goed alternatief moeten zijn. Daarnaast kan verkeerde informatie, of onduidelijke informatie over het systeem bijdragen aan meer stress. Vooral ouders noemen de stress en de onduidelijkheid, bij kinderen komt dit in de gesprekken veel minder naar voren.

"Het is gewoon een maand lang je primaire bezigheid. Ik vind dat erg stressvol." (moeder van jongen, vwo)

Weet je of er kinderen worden uitgeloot op school X?

"Ik zou het niet weten." (moeder van meisje, havo)

"Ja, ze hebben gezegd dat ik toch tien keuzes moet maken. Als ik dat niet doe dan gaat de gemeente kiezen voor mij." (moeder van jongen, vmbo-k+lwoo)

"Nu zijn we ervan verlost nu we er een hebben uitgekozen. Minder zorg natuurlijk aan ons hoofd. Het was eerst echt een drama na de Cito, over waar zal ik mij inschrijven." (moeder van meisje, havo)

¹² O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

Hoeveel scholen moesten erop?

“Minimaal acht scholen.” *Was dat moeilijk om dat allemaal op te schrijven?* “Ja dat was heel moeilijk. Er zitten een paar bij die wij niet wilden, maar het moest.” (moeder van meisje, havo)

TIP: “Probeer op elke school iets leuks te ontdekken. De druk voor een kind is heel hoog. Ik ben ouders tegengekomen die gingen huilen, omdat hun kind op nummer acht is gekomen. Het zijn prima scholen, zo’n kind heeft dan een slechte start op zo’n school.” (moeder van meisje, havo/vwo)

“Ik weet eigenlijk ook niet of we het goed doen, ik hoor van andere ouders dat ze lijstjes maken. Ik hoop natuurlijk dat mijn zoon op een van de eerste vijf keuzes terecht komt. Je probeert je kind natuurlijk op een school te plaatsen die het beste bij hem past.” (moeder van jongen, vwo)

1.2 Ondersteuning tijdens het proces

Tijdens het proces van schoolkeuze krijgen leerlingen ondersteuning van ouders, hun vrienden en in sommige gevallen nog andere personen, ook de basisschool speelt een belangrijke rol.

1.2.1 Ondersteunende ouders fijn, niet in alle gevallen aanwezig

Sommige leerlingen ervaren dat zij goed geholpen worden door hun ouders met het maken van de keuze. Zij worden door hun ouders gestimuleerd goed na te denken welke school bij hen past en wat de voor- en nadelen per school zijn. Leerlingen (apart of samen met hun ouders) maken lijstjes met voorkeurscholen en hebben het hierover met hun ouders. Ook bespreken zij na het bezoeken van een open dag wat de voor- en nadelen van deze school waren.

“Ik heb met mijn ouders gepraat over welke school ik op nummer 1 ga zetten. Op een gegeven moment had ik twee scholen die ik leuk vond en ik wist echt niet welke ik op nummer 1 moest zetten, dus we gingen het steeds bespreken. We gingen van alle scholen de voor- en nadelen bespreken en wat ik nou fijn vond van de twee scholen. Ik ging ook weer terug naar die school en ging ik even rondlopen.” (meisje, vwo)

“Ja, ik maak bijna elke dag een nieuw lijstje. Het is heel moeilijk om te kiezen en het is ook heel belangrijk wat je kiest.” (meisje, vwo)

“Mijn ouders die bemoeien zich vooral ermee. Ja, ze willen dat ik naar een hele goede school ga, die mij een goed leven laat krijgen voor later.” (meisje, vmbo-t)

“Hoe sta jij erin? En dat je gewoon met elkaar kan praten. Ook over wat zij hebben gekregen van de open dag, wat ik niet heb gekregen. Kennis delen met elkaar en meningen uiten, want het is toch een beslissing voor je kind.” (moeder van jongen, vmbo-k+lwoo)

In andere gevallen staan leerlingen er meer alleen voor. Ouders kunnen soms niet goed helpen, weten niet waar ze naar moeten kijken op open dagen of spreken er weinig over met hun kinderen.

Deze leerlingen vinden het vaak ook moeilijker om goed uit te leggen welke school bij hen past en waarom ze voor een specifieke school kiezen. Je ziet in sommige gevallen dat ze de ondersteuning van hun ouders missen.

Mijn ouders weten niet zo goed welke school goed is, dus ik kies zelf een middelbare school die goed voor me is en dat vinden ze goed.” (jongen, havo).

Voor dit soort leerlingen kan de steun van broers, zussen of andere familieleden heel fijn zijn. In het algemeen is de rol van broers en zussen ook groot. Als zij enthousiast zijn over de school waar zij op zitten is een keuze voor dezelfde school snel gemaakt. As zij ergens een vervelende ervaring hebben is dit meteen geen optie meer voor de leerling.

“Ik praat erover met vrienden en ouders, niet zo vaak.” (jongen, havo)

Zou voor u de volgorde er hetzelfde uitzien?

“Ja, als mijn dochter dit maar goed vindt.” (moeder van meisje, vmbo-t)

Is ze wel mee geweest naar de open dag van school X? “Nee, we gingen met school, geen enkele ouder was mee. Ze is wel mee gegaan voor mijn broer, toen ik nog in groep 4 zat.” *Dus, je bent met jouw moeder nooit naar open dagen geweest?* “Nee.” (jongen, havo)

“Eigenlijk heb ik hier ook niet over gelezen, maar dit is wel de school waar ik heen wil. Mijn broer zit in de derde en hij vind het een leuke school.” (jongen, vmbo-t)

“Daar wil ik niet naar toe. Mijn zus heeft daar op school gezeten en vond het niet leuk.” (meisje, vwo)

“Ik was een keer met twee jongens gegaan die op middelbare school zaten en zij gaven mij ook tips wat er ook gebeurt in die klas. Ook was een keer met mijn coach gegaan van mijn bijles en een keer met mijn zus.” (jongen, vmbo-t)

1.2.2 Schoolkeuze zeker een gespreksonderwerp met vrienden

Bijna alle kinderen die een school kiezen hebben het hierover met hun vrienden en vriendinnen, ze gebruiken zowel de vrienden die al op een middelbare school zitten als informatiebron, als dat ze de scholen en opties bespreken met de klasgenootjes en vrienden die nu een school kiezen.

“De meeste vrienden hebben hetzelfde advies en dan praten we over scholen.” (jongen, vmbo-t/havo)

“Met vriendinnen valt wel mee, we vragen alleen aan elkaar welke op nummer één staat.” (meisje, havo/vwo)

“Mijn vrienden van vorig jaar zitten daar op. Ik kwam een vriend tegen vorige keer en hij zei dat het een goede school is. Ook hoor ik veel van andere mensen dat het een goede school is, ik weet niet wat ze er goed aan vinden.” (jongen, havo)

De meeste leerlingen zijn zich er wel van bewust en maken duidelijk dat ze hun keuze niet teveel willen laten beïnvloeden door hun vrienden of vriendinnen, zij willen uiteindelijk zelf kiezen. Bij een verdere analyse van de gesprekken zien we wel dat sommige kinderen zeiden dat ze zelf wilden kiezen, maar dat ze bij hun uiteindelijke keuze toch beïnvloed leken te worden door vriendjes en vriendinnetjes. Voor andere kinderen is de keuze van vriendjes expliciet wel van belang en soms kiezen ze samen dezelfde school.

Waar heb je het over met je vriendinnen? "Over welke school zij gaan kiezen en wat voor kwaliteit die school heeft." *Vind je het belangrijk dat je naar dezelfde school gaat als je vriendinnen?* "Niet echt, want uiteindelijk moet ik wel voor mezelf naar school gaan en niet voor hun." (meisje, vwo)

"De meeste hebben dezelfde school op 1." *Vind je dat belangrijk?* "Nee, want ik moet zelf een school kiezen die ik leuk vind. Ik maak wel gewoon nieuwe vrienden." (jongen, havo)

"In de pauzes vragen we aan elkaar welk advies we hebben en welke school we gaan etc." *Vind je het belangrijk dat je met je vriendjes naar dezelfde school gaat?* "Ja." (jongen, vmbo-b + lwoo)

"We hadden het over welke scholen ze naartoe wilt, of haar vriendjes en vriendinnetjes naar dezelfde school gaan. Op een gegeven moment dreigde haar beste vriendinnetje vwo advies te krijgen en toen vond ze dat heel jammer dat ze niet naar vwo scholen kon kijken." (moeder van meisje, havo/vwo)

1.2.3 Basisschool : belangrijke rol in verstrekken informatie over het systeem

Naast de ouders en de vrienden kan ook de basisschool een belangrijke rol spelen in hoe bewust leerlingen starten met het schoolkeuzeprocess en zich oriënteren. Bij bijna alle basisscholen zijn er voorlichtingsavonden voor ouders (en leerlingen) over het systeem (de matching, de open dagen, het basisschooladvies en de cito, etc.). Deze avonden voorzien in een behoefte want uit de gesprekken met ouders blijkt dat er onduidelijkheid blijft rondom de overgang naar de middelbare school.

"Nou, ik denk dat de voorlichting vanuit school in oktober was, dus wat kan je verwachten en hoe werkt het systeem en ook je hebt een kind dat naar de middelbare school gaat, dus dan komt de buurtregisseur je vertellen over dat soort dingen. *Buurtregisseur?* Ja gewoon over tieners en je laat ze los. Een ouderavond wordt regelmatig bezocht, maar bij deze avond van groep 8 waren alle ouders aanwezig. Iedereen, ook met vader én moeder." (moeder van meisje, havo/vwo)

In hoeverre basisscholen naast het voorzien van informatie ook ondersteuning bieden, aan ouders en kinderen, bij het maken van de keuze verschilt.

In de gesprekken wordt duidelijk dat op sommige scholen veel aandacht wordt besteed aan het kiezen van een middelbare school: leerlingen hebben het met elkaar en met de leraar over de verschillen tussen de scholen en welke manier van lesgeven wel en niet bij hen past. Ook worden bij sommige basisscholen oud-leerlingen uitgenodigd die komen vertellen over hun middelbare school. Leerlingen van andere basisscholen refereren in het interview niet naar deze gesprekken

op school. Hier kunnen twee redenen voor zijn of de gesprekken vinden veel minder plaats, of de gesprekken spelen geen rol in het keuzeproces van de leerling.

Dit zijn ook vaker leerlingen die uit zichzelf minder goed kunnen verwoorden welke keuze ze maken en waarom. Zij lijken minder goed na te denken over de keuze, en in hun omgeving minder te worden gestimuleerd om hierover na te denken.

Weet je nog waarom je juffrouw deze school heeft aangeraden?

"Door mijn werkhouding. De meeste kinderen op die school hebben dezelfde werkhouding."
(meisje, vmbo-t/havo)

"Ja vooral in de klas. We vragen aan elkaar naar welke scholen we gaan en dan geven we onze meningen." (meisje, vwo)

"Mijn juffrouw vraagt vaak wat je leuk vindt en dat vraagt ze meestal in de klas." (meisje, vwo)

"Ik wilde hier eerst naartoe, maar toen er twee meisjes (oud leerlingen van de basisschool) van school X kwamen om te vertellen hoe het op die school is vond ik het toch geen leuke school."
(meisje, vmbo-b/k)

"Heb het er niet met mijn juf over gehad." (jongen, havo)

1.3 Wie maakt uiteindelijke keuze?

De meeste leerlingen voelen het als een prettige ondersteuning om het met vrienden, school en ouders over de schoolkeuze te kunnen hebben. Zij hebben in veel gevallen het gevoel dat zij uiteindelijk zelf mogen en kunnen beslissen. Ook ouders geven aan dat de uiteindelijke beslissing bij de leerling ligt. Ouders geven echter ook aan dat ze wel proberen de mening van hun kind te beïnvloeden door met elkaar in gesprek te gaan over wat zij belangrijk vinden aan de gekozen scholen. Dit sluit aan bij het eerder uitgevoerde onderzoek waarin een derde tot de helft van de ouders zei dat de mening van hun kind doorslaggevend was¹³. Hoe lager de opleiding, hoe vaker de ouder echter aangaf dat de eigen mening beslissend was voor de uiteindelijke schoolkeuze¹⁴. In het huidige onderzoek vinden we een enkel geval waarin de ouder zijn of haar keuze oplegt en een school kiest waar een leerling niet naartoe wil.

¹³ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders. O+S en Mare (2004) Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders. In beide onderzoeken zijn andere vraagstellingen gebruikt die het verschil in percentage kunnen verklaren. Het belangrijkste is dat de mening van het kind vaak als doorslaggevend wordt genoemd.

¹⁴ O+S en Mare (2004) Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders.

Heb je daar dan ook veel discussies over gehad met je moeder? (hebben van ander lijstje)

"Ja best wel, maar ik zeg altijd dat ik zelf moet kiezen wat ik wil en dat ik daar zes jaar moet rondlopen. Zij gaf mij toen wel gelijk." (jongen, havo/vwo)

"Mijn moeder had school X als eerste in haar lijst, maar toen zei ik tegen mijn moeder dat ik met dieren wil werken en dat vond mijn moeder goed. Mijn vader wil dat ik naar een school ga die bij mij past." (meisje, vmbo-k)

Lieten jouw ouders jou zelf een school kiezen?

"Ze hebben mij wel geholpen. Zij gaven mij een richting om een goede school te kiezen." (meisje, havo)

"Ouders weten welke school het beste voor je is en ik luisterde veel naar mijn ouders bij het kiezen." (meisje, vmbo-t)

"Het maakt mij niet zoveel uit wat mijn ouders ervan vinden, maar toch zit ik wel even te twijfelen als mijn ouders er wat van zeggen." (meisje, vwo)

"Dus het was op een gegeven moment heel veel praten en eigenlijk onderhandelen. Argumenten voor en tegen en uiteindelijk onze mening op waarde schatten. We gaan haar niet pushen om een school op nummer 1 te zetten die ze zelf niet zitten, maar we willen haar wel overtuigen van het belang van bepaalde dingen." (moeder van meisje, havo/vwo)

"Ja maar hij wilt dat niet. Ik moet hem ook wel respecteren." (moeder van jongen, vwo)

"We kijken naar wat het beste is voor haar en dat hebben we haar uitgelegd." (moeder van meisje, vmbo-k+lwoo)

Opvallend is dat een ruime meerderheid van de achtste groepers als tip aan kinderen die volgend jaar een school moeten kiezen iets zegt over het zelf maken van een keuze en je niks aantrekken van vrienden of klasgenoten. In sommige gevallen geven leerlingen dit als tip, terwijl in hun eigen verhaal doorspeelt dat ze zich juist wel laten leiden door vriendjes en vriendinnetjes of ouders.

TIP: "Niet onder druk laten zetten door je ouders, gewoon zelf beslissen en veel vragen stellen aan de mensen die daar werken." (meisje, vmbo-t/havo)

TIP: "Dat ze moeten kiezen wat ze zelf willen en niet moeten meelopen met anderen. Gewoon je eigen wil volgen." (meisje, vmbo-b+lwoo)

TIP: "Ik denk vooral laat je niet beïnvloeden door vrienden. Vorig jaar schaamde ik me dat ik school X op nummer één had, omdat iedereen die school stom vindt. (meisje, vwo)

1.4 Conclusie

We zien grote verschillen tussen hoe leerlingen een middelbare school kiezen. Er zijn leerlingen die vanaf groep 7 bijna dagelijks bezig zijn met hun schoolkeuze. Zij praten met veel verschillende mensen over hun keuze (ouders, familieleden, vrienden, de leraar) en zij bezoeken veel (minimaal tien) open dagen. Na veel wikken en wegen en argumenteren stellen zij een lijst met voorkeursscholen samen. Aan het andere uiterste staan leerlingen die nauwelijks praten over hun schoolkeuze: weinig tot niet met hun ouders, misschien met een vriend of vriendin en soms met de leraar van de basisschool. Zij kiezen de dichtstbijzijnde school of de school van hun broer of zus, waar ze soms niet op de open dag zijn geweest.

Voor de begeleiders van het keuzeproces (van zowel ouders, als basisscholen als middelbare scholen) is het van belang bewust te zijn van deze verschillende keuzeprocessen. Leerlingen aan beide uitersten (en leerlingen 'meer in het midden') hebben andere manieren van begeleiding en informatie nodig.

2 Wat maakt een school (niet) aantrekkelijk?

In dit hoofdstuk geven we een antwoord op de tweede onderzoeksvraag, namelijk:
Wat zijn de belangrijkste middelbare schoolkeuzemotieven van leerlingen en ouders?

In de gesprekken werden veel verschillende factoren genoemd die een rol spelen bij het kiezen van een middelbare school. Bij het analyseren van de interviews is gekeken welke factoren door de meeste leerlingen werden genoemd. Hierbij kwamen acht factoren naar voren die een duidelijke rol spelen bij het kiezen van een middelbare school. Vijf factoren werden het meest genoemd, namelijk de leerlingen op een school, of het een brede of categorale school is, de afstand tussen huis en school, het gebouw en het extra aanbod naast het reguliere programma (paragraaf 2.1). Vervolgens waren er drie factoren die wat minder maar ook relatief vaak genoemd werden, namelijk de manier van werken op de school, de sfeer en de docenten (paragraaf 2.2). Natuurlijk bleven er nog factoren over die minder vaak werden genoemd, deze factoren behandelen we in paragraaf 2.3. In paragraaf 2.4 volgt tot slot een korte conclusie met een antwoord op de onderzoeksvraag.

2.1 De belangrijkste factoren

In dit onderzoek zijn vijf factoren naar voren gekomen als belangrijkste factoren bij het kiezen van een middelbare school, namelijk de leerlingen die op een school zitten, het type school en daarbij de mogelijkheid tot opstroom en afstroom, de afstand tussen huis en school, de grootte van de school/het gebouw en extra vakkenaanbod.

Een aantal scholen zijn onder leerlingen erg populair.¹⁵ Het gaat hierbij om een aantal categorale gymnasia, categorale vwo-scholen en scholengemeenschappen. Als we kijken naar de keuze voor deze scholen lijken er echter niet andere argumenten gebruikt te worden om voor één van deze populaire scholen te kiezen ten opzichte van de schoolkeuzemotieven bij de minder populaire scholen. De voornaamste redenen die bij de populaire scholen genoemd worden zijn: het aanbod van extra vakken (voornamelijk kunst, sport en tweetalig onderwijs), de docenten, de leerlingen, de sfeer en het gebouw. Van de leerlingen die voor een categoriaal gymnasium of vwo-school kiezen, benoemen slechts enkele leerlingen specifiek dat dit is vanwege het aangeboden niveau. Wel is opvallend dat leerlingen die naar één van de populaire scholen willen vaak meerdere populaire scholen op hun lijst hebben staan.

¹⁵ [VU/UvA \(2017\) Beschrijvende analyse matching en loting voortgezet onderwijs Amsterdam 2017.](#)

2.1.1 Leerlingen op school

De leerlingen op een school worden als belangrijk aantrekkelijk kenmerk genoemd én als belangrijk onaantrekkelijk kenmerk van een school. Als het gaat om aantrekkelijke scholen dan noemen leerlingen vooral dat zij graag naar een school gaan waar zij al wat leerlingen kennen. Daarnaast wordt genoemd dat er 'leuke leerlingen' op een school zitten.

"Ik vind het eigenlijk ook belangrijk waar mijn vrienden naartoe gaan, want ik wil niet naar een school waar ik niemand ken." (meisje, havo)

"Toen ik hier op de basisschool kwam in groep 6 was het een beetje moeilijk, omdat ik niemand kende en dat wil ik niet op de middelbare school." (jongen, vmbo-t)

"De kinderen waren heel enthousiast op de open dag." (meisje, vmbo-t/havo)

"Gewoon hoe de kinderen zijn. Ik dacht eerst dat als je naar daar ging kinderen je zouden pesten en zulke dingen, maar ze zeiden dat dat niet zo was en dat je met iedereen kan praten." (jongen, havo/vwo)

Als het gaat om de minder aantrekkelijke scholen dan noemen de leerlingen vooral dat er drukke leerlingen op een school zitten en dat de leerlingen niet aardig zijn tegen elkaar. Ook als leerlingen hebben gehoord of ervaren dat er op een school veel gevochten of gepest wordt dan is dit voor een hen een belangrijke reden om niet die school te kiezen.

"Toen ik daar binnenkwam waren de kinderen al bezig met de presentatie. Het was heel druk, waardoor de meester niet echt kon praten." (jongen, vmbo-t/havo)

"Ik ben daar ook heel even geweest tijdens een normale schooldag. De leerlingen waren niet aardig tegen elkaar, ze gingen met elkaar stoeien. Ook waren heel veel kinderen aan het roken en dat vind ik niet fijn." (meisje, vwo)

"Ik heb gehoord van mensen dat dit niet echt een fijne school is, want er wordt veel gevochten en gestolen. Dit wil ik eigenlijk niet. Ik wil naar een school die rustig is." (meisje, vmbo-b/k).

Ook zijn er leerlingen die zeggen dat ze liever niet een school kiezen waar veel leerlingen roken of waarvan ze hebben gehoord dat leerlingen drugs gebruiken. Opvallend is dat dit alleen wordt genoemd door meisjes.

"Ik hoor dat mensen daar roken en drugs doen, dus ik voel me er niet goed bij." (meisje, vwo)

"Maar ze roken daar echt heel veel! En daar ben ik ook geen fan van. *Heb je dat gezien bij de open dag?* Nee een vriendin van mij die zit daar en die zei dat ze daar echt heel veel roken." (meisje, havo/vwo)

"Toen zei mijn dochter 'nee daar let ik eigenlijk helemaal niet op, nee ik vind eigenlijk maar één ding echt belangrijk' dus ik zei: wat dan? En zij zei 'ik vind het heel belangrijk dat leerkrachten niet roken. Ik vind het heel vervelend als er een rookcultuur is op school, en ze bieden mij sigaretten aan en ik ben de enige die het niet wil'. Dus dat is waar zij op let. Ik zei: dit is natuurlijk niet waar we rekening mee gaan houden." (moeder van meisje, havo/vwo)

Een ander onderdeel van het kenmerk leerlingen op school is de mate waarin leerlingen van verschillende herkomstgroepen en met verschillende achtergronden mengen op een school. Leerlingen die dit noemen willen een school met leerlingen van verschillende achtergronden. Ook in 2012 bleek de leerlingenpopulatie een rol te spelen bij het kiezen van een middelbare school. De meerderheid van de ouders wilde een gemengde school die een afspiegeling is van de Amsterdamse samenleving.¹⁶ Vanwege het verschil in type basisschooladviezen en de daaropvolgende schoolkeuze is de diversiteit van de leerlingenpopulatie op veel Amsterdamse middelbare scholen beperkt. Leerlingen met laagopgeleide ouders en/of met een niet-westerse herkomst krijgen vaker vmbo-b/k adviezen dan andere leerlingen. Tegelijk maken verschillende leerlingen ook verschillende keuzes: zo kiezen vwo leerlingen met laagopgeleide ouders vaker scholengemeenschappen dan gymnasia terwijl dit voor vwo leerlingen met hoogopgeleide ouders juist andersom is.¹⁷

¹⁶ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders : pp.26-27

¹⁷ OIS (2016) Segregatie in het Amsterdamse onderwijs. PO en VO.

"Door de mensen die daar zijn. Ze zijn heel erg hetzelfde, ik wil verschillende mensen. *Wat voor verschillende mensen zou je willen hebben?* Verschillende talen, verschillende huidskleuren en zo." (meisje, vmbo-t)

"Ik vind het ook wel leuk als kinderen gemengd zijn, dus donkere kinderen en blanke kinderen. Hier waren vooral Marokkaanse kinderen, dat vind ik niet zo erg, maar ik vind het leuker als het gemengd is." (meisje, havo)

"Het is wel een leuke school, maar niet echt voor mij. Er zitten daar heel veel buitenlanders en dat vind ik niet zo fijn. Er mag natuurlijk wel buitenlanders op een school zijn maar niet heel veel." (meisje, havo/vwo)

"Diegene die ik elitair vind staan onderaan. Ik vind het zelf minder prettig en een minder fijne sfeer. Ook al vindt mijn zoon het wel makkelijk. Het is natuurlijk wel dat je veel geluk hebt als met vriendjes en klasgenootjes op dezelfde school komt waarmee hij gaat spelen of logeren en dat je op een gegeven moment mensen leert kinderen die dat ook normaal vinden. Het hoeven niet precies dezelfde mensen te zijn als jij, maar het zou wel fijn zijn als ze hetzelfde idee hebben. (..) Ik denk dat ik dat bedoel met elitair, dus het gaan niet om hoeveel geld maar het gaat over delen van twijfels en dat je elkaar vertrouwt als je kind daar is." (moeder van jongen, vwo)

"....er zijn ook veel meisjes met hoofddoeken daar, ik denk dat ze zich daar ook prettig voelt. Ook zij willen daar op school zitten." (moeder van meisje, vwo)

"Ik heb gekeken naar de sociale veiligheid en ook naar of de leerlingen openstaan als hij wellicht wel of niet op een jongen verliefd zou worden en dat leek me bij school X niet. Tenminste dat heb ik gehoord van mijn buurjongen. Die heeft zijn haren in het eerste en tweede geknipt, omdat hij werd uitgescholden voor homo." (moeder van jongen, vwo)

"Deze zijn we niet geweest omdat de populatie mij niet aansprak. Ik vind dat mijn kinderen naar diverse scholen moeten gaan, omdat die al heel veel op zijn etniciteit worden aangesproken en die hoeft niet nog meer benadrukt te worden." (moeder van jongen, vwo)

Ook in het eerder uitgevoerde onderzoek bleek dat het type leerlingen en de sociale veiligheid op een school een belangrijk thema is bij het kiezen van een middelbare school.¹⁸ In 2012 noemde ruim een kwart van de ouders dat het belangrijk is dat zijn of haar kind zich veilig voelt op de nieuwe school en/of dat er niet gepest wordt. Ook werd toen het belang aangestipt van een veilige school zonder geweld, vechtpartijen en drugs.¹⁹

2.1.2 Breed of categoriaal

Net als uit eerder onderzoek bleek komt ook nu naar voren dat het type school (breed of categoriaal) voor leerlingen een belangrijk kenmerk is waar in de schoolkeuze op gelet wordt. Een belangrijke reden voor leerlingen om voor een brede school te kiezen, is dat het de mogelijkheid biedt om op te stromen naar een hoger niveau zonder van school te moeten wisselen. Dit wordt

¹⁸ O+S (2010) Schoolkeuze en tevredenheid jongeren in het Voortgezet Onderwijs.

O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

¹⁹ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders: pp.24-25

met name vaak genoemd door leerlingen met een vmbo-b/k of vmbo-t basisschooladvies. In 2012 bleek de aanwezigheid van een hoger niveau bij een ruime meerderheid van de ouders (80%) een rol te spelen bij het kiezen van een middelbare school voor zijn of haar kind.²⁰

"Ik vind het wel belangrijk dat er een verschil aan niveaus zijn. Als je bijvoorbeeld havo wilt doen, dan moet je anders van school wisselen." (meisje, vmbo-t)

"Ik vond deze school ook heel leuk. Mijn neef zat hier op en hij was met vmbo-t begonnen en deed daarna havo/vwo. Je kan hier dus snel groeien naar een hoger niveau." (meisje, vmbo-t/havo)

"Ik wil heel graag naar de havo en dan hebben ze op die school. je word per vak gekeken op welk niveau je zit, als je goed bent in wiskunde dan krijg je een niveau hoger." (jongen, vmbo-t)

"Ik weet niet of ze bij school X alle adviezen hebben. Als ik mijn best doe bij school Y dan kan ik hoger gaan, want daar hebben ze alle adviezen." (jongen, vmbo-bk)

"Die scholen gaan maar tot vmbo- t en dan moet je daarna over gaan naar een andere school. dus dat is dan weer een hele omschakeling voor het kind en dat vind ik best wel jammer." (moeder van jongen, vmbo-k+lwoo)

Nee, school X heeft een ander praktisch bezwaar. Ze hebben namelijk 2 jaar havo brugklas, 2 jaar vwo brugklas. Het is een tweejarige enkele brugklas. En voor onze dochter, zij heeft een havo/vwo advies. De kans is wel groot dat ze wordt doorgestroomd naar vwo. Dus deze viel in praktische zin helemaal af. (moeder van meisje, havo/vwo)

Het kiezen van een school met een lager onderwijsniveau is minder populair onder de leerlingen, met name bij de leerlingen die voor een categorale school kiezen. Zij zijn bang dat ze dan sneller zullen afstromen naar een lager niveau. Dit zagen we eveneens in het onderzoek uit 2012.

"Ik wilde naar school X gaan, maar school X heeft alle adviezen. Van vmbo tot het vwo. Dus ik dacht ik wil wel school Y, want daar beginnen ze vanaf mijn advies vmbo-t." (jongen, vmbo-t/havo)

"Dat kinderen snel zakken. Ik heb vmbo-t/havo, dus ik zou dan zakken naar vmbo-k bijvoorbeeld. Dus ik kijk nu alleen naar scholen waar ik naar de havo kan." (meisje, vmbo-t/havo)

"Op school X begin je met vmbo-t en dan ga ik extra mijn best doen om niet te zakken naar een lager niveau, want anders moet ik naar een ander school. Bij school Y heb je alle adviezen en ik ben bang dat ik dan sneller kan zakken." (meisje, havo).

²⁰ O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders: pp.29-30.

Een ander element bij het al dan niet kiezen voor een brede school is het contact tussen leerlingen van verschillende niveaus. Sommige leerlingen vinden het fijn om met kinderen met verschillende niveaus in een klas te zitten, terwijl anderen het juist prettig vinden om alleen met kinderen die hetzelfde niveau hebben in een klas te zitten.

Liever breed

"Daar heb je alle adviezen en dat is wel fijn. Ook is het dichtbij mijn vaders huis. Je zit met verschillende niveaus in een klas en zo leer je veel van elkaar." (meisje, vmbo-t)

"Dus in de klas bijvoorbeeld dan zit je niet alleen met kinderen van jouw niveau, je zit ook met andere niveaus bijvoorbeeld: vmbo en vwo. Dus stel je hebt vmbo-t/havo dan zit je ook met vwo'ers en die kunnen je optrekken/meehelpen." (meisje, vmbo-t/havo)

"Mijn vrienden hebben allemaal een ander advies en ik wil wel naar hetzelfde school gaan." (meisje, havo)

Liever categoriaal

"Deze komt ook niet op mijn lijstje, omdat je in de eerste met kinderen van de havo/vwo en vwo in de klas komt te zitten. Ik wil alleen met vwo leerlingen in een klas, omdat ik dan meer aandacht krijg." (meisje, vwo)

"Omdat ik het geen fijne school vind, aangezien je met drie niveaus samen werkt. Ik heb liever dat ik met kinderen van mijn eigen niveau samenwerk en niet met hoger of lager." (jongen, havo/vwo)

"Mijn moeder zegt dat ik niet naar een school moet gaan waar ze ook vmbo hebben, daarom heb ik alleen scholen vanaf havo tot en met gymnasium. Mijn moeder zegt dat kinderen die vmbo hebben niet serieus werken." (jongen, vwo)

Voor vwo leerlingen speelt de afweging gymnasium of atheneum ook een rol in de schoolkeuze. Aan de ene kant zijn er een aantal leerlingen met vwo-advies die zeker weten dat zij gymnasium willen doen. Voor hen vallen scholen waar geen gymnasium wordt aangeboden af, zelfs als dit één van hun favoriete scholen is. Aan de andere kant zijn er vwo-leerlingen die gymnasium willen proberen, maar nog niet zeker zijn of zij dit willen blijven doen. Voor hen is het belangrijk dat er ook atheneum wordt aangeboden op een school, zodat zij zich later nog kunnen bedenken.

“Het is één van mijn leukste scholen, maar ik wil toch liever gymnasium doen.” (jongen, vwo)

“In het eerste jaar doet iedereen gymnasium, daarna kiest iedereen of ze gymnasium willen doen en ik weet zelf nog niet of ik gymnasium wil gaan doen. Ik zou graag naar een school willen waar ze ook atheneum hebben.” (meisje, vwo)

“Hij hoeft van ons niet perse gymnasium te doen, maar de juffen hebben ook tegen mij gezegd dat hij heel leergierig is en hij vindt het gewoon heel leuk om naar school te gaan. Hij vindt Grieks en Latijn leuk en hij is heel erg geïnteresseerd in geschiedenis. Daarom past gymnasium ook echt bij hem.” (moeder van jongen, vwo)

“Ik vond het wel een goeie school hoor, maar het leek mij veel leuker voor iemand met een havo/vwo advies en niet voor iemand die perse gymnasium wil doen.” (moeder van jongen, vwo)

2.1.3 Afstand tussen huis en school

Een derde belangrijk kenmerk is de afstand naar een school. Soms geven de leerlingen aan dat ze de afstand zelf een belangrijk onderdeel van hun keuze vinden, en soms geven ze aan dat hun ouders niet willen dat ze te ver moeten reizen. Uit eerder onderzoek in 2004, 2010 en 2012 bleek afstand ook voor ouders een belangrijke rol te spelen bij het kiezen van een middelbare school.²¹

“Ik heb school X op nummer 1 staan omdat die dichterbij is qua weg. School X is een halfuur fietsen en school Y driekwartier.” (jongen, vwo, Oost)

“Mijn vader zei precies hetzelfde, want als ik met de fiets naar Zuid of naar Oost moet gaan dan vindt mijn moeder dat niet echt veilig in de ochtend. Het is in de ochtend vaak donker, dus daarom willen ze dat ik op een school zit die dichtbij is.” (meisje, havo/vwo, Nieuw-West)

Ik zou het fijn vinden als hij hier in de buurt naar school kan. Ook hier op school woont iedereen in de buurt en dat is een enorm voordeel. Stel dat je een heel ongunstig rangnummer hebt kies je dan voor een vwo school of een school ver weg? (moeder van jongen, vwo)

“Ik wil niet dat mijn dochter zo ver moet reizen ze gaat er natuurlijk alleen heen.” (moeder van meisje, vmbo b/k + lwoo)

“Misschien wil ik haar in mijn buurt houden? Het is echt heel moeilijk om los te laten.” (moeder van meisje, havo)

Hoewel het er bij afstand meestal om gaat dat een school niet te ver is, zijn er een aantal leerlingen die juist naar een middelbare school willen die niet te dichtbij is. Zij willen dat de school niet in hun eigen buurt ligt.

²¹ O+S en Mare (2004). Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders.
O+S (2010) Schoolkeuze en tevredenheid jongeren in het Voortgezet Onderwijs.
O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

"Ik wil wel buiten Bijlmer, want in de Bijlmer kennen ze mij veel, niet dat mijn gedrag slecht is, maar ik wil het gewoon niet. Ik wil een nieuwe start." (jongen, havo, Zuidoost)

Dus omdat je daar heel veel kinderen kent wil je niet naar school X?

"Ja en ik wou eigenlijk ook naar een school in de stad." (meisje, havo, IJburg)

2.1.4 Grootte van de school/ gebouw

Veel leerlingen noemen het schoolgebouw als een belangrijk kenmerk voor hun keuze. Hierbij zijn er grote verschillen tussen leerlingen in wat zij aantrekkelijk vinden aan een gebouw en het is dus lastig een eenduidige conclusie hieruit te trekken. Dit geldt bijvoorbeeld voor het al dan niet hebben van een modern schoolgebouw: sommige leerlingen willen graag naar een school die is gevestigd in een oud gebouw, terwijl anderen juist een modern gebouw aantrekkelijk vinden.

"Deze school lijkt een beetje op een klooster, want ze hebben allemaal ouderwetse spullen en het is een klein/oud gebouw." (meisje, vmbo-t)

"De school is té modern en ik vind het wel leuk als het oud is." (meisje, vwo)

Ook zagen we verschillen in mening als het gaat om de grootte van het schoolgebouw: sommige leerlingen voelen zich prettig bij een klein schoolgebouw, terwijl anderen een groot schoolgebouw juist leuk vinden. Toch lijkt het alsof de voorkeur iets meer gaat naar een kleinere school dan een grotere school.

"Ik heb liever een kleinere school dan heb je ook meer rust." (jongen, vmbo-t)

"Ik denk dat mijn zoon zich meer geborgen voelt in een kleinere school..." (moeder van jongen, vwo)

"Een grote school lijkt me ook weer leuk om de kleinste te zijn op school en bij een kleine school is het wel fijn dat je meer aandacht krijgt met werken." (jongen, havo)

"Ik vind het fijn dat het groot is, want dan zitten er ook veel kinderen op die school en heb je meer ruimte." (jongen, vmbo-b)

Tot slot speelt ook de indeling van het schoolgebouw een rol, namelijk hoe makkelijk de leerlingen de weg vinden binnen het gebouw, en of de school uit meerdere gebouwen bestaat. Ook hierover verschillen de meningen weer van de leerlingen.

"Ik vind het heel cool dat het uit verschillende delen bestaat. Je moet voor gym bijvoorbeeld naar gebouw C en voor aardrijkskunde moet je naar gebouw A en dat lijkt me wel leuk om steeds heen en weer te lopen." (meisje, vwo)

"Ik vond het echt heel jammer dat het twee gebouwen waren, want je moet best wel ver lopen om bij het andere gebouw te gaan. Als het regent dan vind ik dat niet zo fijn." (meisje, havo/vwo)

"Het was een hele kleine school, echt heel klein. Het was een soort doolhof om naar binnen te komen en al helemaal om naar buiten te komen. De lokalen zaten tegen elkaar aan en de gangen waren ook heel smal." (jongen, havo)

2.1.5 Extra (vakken) aanbod

Veel leerlingen noemen dat ze het belangrijk vinden dat een school naast het reguliere programma een extra aanbod heeft. Er worden diverse extra vakken door leerlingen genoemd, maar vooral sport, kunst- en creatieve vakken en tweetalig onderwijs komen naar voren als extra aanbod dat de leerlingen aanspreekt. Ook in eerder onderzoek uit 2004 en 2012 kwam extra aandacht voor sport, creatieve vakken, tweetalig onderwijs en techniek naar voren als een aantrekkelijk kenmerk van een middelbare school.²² Ook in het onderzoek uit 2010 kwam het aanbod naar voren als een belangrijke reden om voor een school te kiezen.²³

"Omdat school X en school Y iets extra's hebben en bij de rest moet ik alleen vwo doen." (meisje, vwo)

"Ik vond school X net iets beter. Ik hou heel veel van creatieve dingen en school Y had dat niet." (meisje, vmbo-t)

"(...) en ze hebben ook een sportklas en dat is het grootste deel dat ik het leuk vind. Ik vind sporten heel leuk en bij school X kan je ook elke ochtend sporten." (meisje, vwo)

"Ik denk alleen nog na of ik dit of het technasium wil doen, maar ik denk toch het technasium. Als ik naar school X wil gaan dan ga ik tweetalig onderwijs doen." (meisje, vwo)

"Weet je schooltoneel en muziek dat vonden we allemaal heel leuk en fijn..., terwijl als ouder denk ik dat ze dat al genoeg doet buitenschool en laat ze maar les krijgen. Begrijp je, het perspectief is wel anders. Ik zie dat het leuk is voor de sfeer, maar verder boeit het me echt helemaal niks. *Maar je dochter wel?* Ja die vond het heel belangrijk. (moeder van meisje, havo/vwo)

Er zijn echter ook leerlingen die scholen met te veel aandacht voor extra activiteiten juist minder aantrekkelijk vinden, zij willen liever naar een school waar meer aandacht is voor reguliere lesstof.

²² O+S en Mare (2004). Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders. O+S (2012). Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders.

²³ O+S (2010) Schoolkeuze en tevredenheid jongeren in het Voortgezet Onderwijs: p.16.

"De leerstof vond ik ook goed, alleen ik vond het wel ietsje minder dan andere scholen omdat zij meer met theater dan met leerstof bezig zijn." (meisje, havo)

"Volgens mij doen zij heel veel aan toneel, ik vind dat wel leuk maar ik wil liever de basisvakken. Ik ben niet zo creatief." (meisje, vwo)

2.2 Factoren voor sommigen van belang

Na de vijf kenmerken die het meest genoemd werden door de leerlingen zijn er kenmerken die ook door een aanzienlijke groep leerlingen genoemd werden. Dit is de manier van werken op een school, de sfeer op een school en de docenten.

2.2.1 Manier van werken

De manier waarop op een school gewerkt wordt is voor een aantal leerlingen belangrijk, hierbij lijken ze vooral te kijken naar de manier van werken die bij hun past. Zo vinden sommige leerlingen het fijn als er op een school verwacht wordt dat je veel zelfstandig werkt, terwijl andere leerlingen die vrijheid minder goed bij zichzelf vinden passen en liever klassikale les krijgen.

"Ik wil heel graag naar school X, zodat ik zelf kan plannen en dat toont verantwoordelijkheid. Dat heb ik later ook wel nodig." (jongen, havo/vwo)

"Het is Montessori onderwijs en daar ben ik wel heel benieuwd naar. Je mag zelf je taken indelen bijvoorbeeld als je je opdrachten moet inleveren dan kan je zelf een planning maken. Je hebt hier ook veel uitgebreide leerstof en projecten." (meisje, havo)

"Dit was de eerste school die we hadden bezocht en die school vond ik niet echt bij mij passen, want je krijgt daar veel vrijheid en ik heb juist begeleiding nodig." (meisje, vmbo-t/havo)

"Dat de leraar met al de kinderen het hele lesuur bezig zijn. Zo hoort dat toch? Waarvoor zitten zij daar dan? Ze moeten de leerlingen wat bijleren en niet de eerste 15 minuten en daarna zoek het maar uit." (moeder van meisje, havo)

"En ook school X vond ik daardoor leuk. Ik dacht echt die doen iets nieuws. Ook school Y, daar was ik heel erg enthousiast over, maar onze dochter heeft niet echt een super stabiele persoonlijkheid. Zij houdt van structuur en met haar durfde ik het niet aan." (moeder van meisje, havo/vwo)

Een aantal leerlingen vindt het belangrijk dat een school extra begeleiding aanbiedt. Hierbij vinden leerlingen het bijvoorbeeld prettig als ze op een school extra ondersteuning krijgen in de vakken waar ze minder goed in zijn of als er extra huiswerkbegeleiding wordt aangeboden.

"Ik vind het een leuke school, omdat je vrijdagmiddag extra les krijgt en ik ben zelf niet goed in rekenen. Je werkt dan in groepjes. Ik vind het belangrijk dat ik extra aandacht krijg voor dingen waar ik niet goed in ben." (jongen, vmbo-t)

"Ik vond het leuk omdat ze daar ook trainingen hebt, als je iets niet snapt. Ook heb je huiswerkbegeleiding na schooltijd. Ja, want als ik iets niet snap dan kunnen ze me helpen." (meisje, vmbo-kt)

"Ik had heel veel vragen over leren. Ik vroeg of ze alleen uit het boek moeten leren en een mevrouw zei: nee, we geven een hele andere wending op een hele andere manier. Ook krijgen ze continu extra hulp." (moeder van meisje, vmbo-k+lwoo)

De indeling van de lessen zijn ook van belang. Sommige leerlingen vinden het fijn om op een dag kortere lessen te hebben van verschillende vakken, terwijl anderen het juist fijn vinden om lange lessen te hebben.

"Dus je hebt één les in de ochtend, daarna pauze en in middag weer één les en dan ben je vrij. Ik heb liever kortere lessen, dat vind ik fijner." (meisje, havo)

"Niet echt kortere lessen, maar gewoon één uur. Er is een duidelijke structuur." (meisje, vwo)

"Je hebt dan bijvoorbeeld in de ochtend wiskunde en dan werk je in de middag aan Nederlands. Dus dan heb je blokken en dat vind ik wel fijn." (jongen, vmbo-t).

Een laatste kenmerk dat wordt genoemd is hoe streng de school is en hoe streng de docenten zijn. Sommige leerlingen geven aan het niet fijn te vinden als de school te streng is, terwijl anderen aangeven dat dit juist goed is voor hen.

"Ik heb ook slechte verhalen over school X gehoord, je mag bijvoorbeeld geen onvoldoendes halen en dat ze heel streng zijn. Soms kan dat wel goed zijn, maar soms niet." (jongen, vmbo-t/havo)

"Gelijk streng, als je teveel praat word je eruit gestuurd (gehoord van broer). Dat is goed, want dan pas je je aan. Voor het geval dat, als je een fout maakt, dan weet je dat je het niet meer moet doen." (jongen, havo/vwo)

"Ik zat er heel erg over te twijfelen, ook heel erg met zijn juffen gepolst, omdat ik school X en school Y toch wel iets relaxter over vind komen en dat ze iets minder hard hoeven te werken." (moeder van jongen, vwo)

2.2.2 Sfeer

Hoewel er een aantal concrete voorbeelden zijn genoemd van schoolkenmerken die leerlingen belangrijk vinden, zijn er ook wat minder concrete oordelen over scholen. Leerlingen weten hierbij vaak minder goed voorbeelden te geven; het gaat dan om de sfeer, een goed gevoel en je ergens thuis voelen.

"Ik kan het eigenlijk niet echt vertellen, het is meer mijn gevoel. Ik kan bijvoorbeeld op een school vijf minuten blijven of een halfuur en ik voel meteen of het goed voelt." (meisje, havo)

"Ik ben op de open dag geweest en deze school staat komt wel in mijn top drie. Het is een open school en het voelt als thuis, dat vind ik fijn." (meisje, vwo)

"Het is heel subjectief, ik bedoel dan vroegen wij elkaar: waarom voelde jij je ook niet lekker daar? Dat is waar we over gingen praten. Het gaat meer om hoe hij zich voelt." (moeder van jongen, vwo)

2.2.3 Docenten

Ook worden de docenten benoemd door leerlingen als factor in het kiezen van een middelbare school. Hierbij wordt vooral veel genoemd dat leerkrachten aardig of leuk zijn. Een aantal leerlingen gaat het echter ook om de manier van lesgeven en dat ze bereid zijn om extra te helpen. Hieruit blijkt dat het voor leerlingen van belang is om op open dagen ook contact te hebben met de leerkrachten.

"Ik vind ze wel een leuke school, omdat de leraren heel dichtbij zitten (...)

Wat bedoel je met de leraren zijn dichtbij?

Dus leraren zijn er niet alleen tijdens de les, maar na de les willen ze je ook helpen. Ze zijn dus persoonlijker." (meisje, vwo)

"En hoe weet je dat ze goede leraren hebben?"

Als je met ze praat dan zie je wel dat ze aardig zijn, dat ze veel weten en dat ze goed in hun vak zijn." (jongen, havo)

"Je kan daar met de docenten overleggen wat je wel en niet leuk vindt. Dus de afstand (tussen leerling en leraar) was kleiner." (moeder van jongen, vwo)

"Omdat ze vrij nieuw zijn, kleinschalig en omdat het best spannend is voor de leraren, er zitten daar over het algemeen ook leraren met een enthousiast, vernieuwend... en die niet al honderd jaar staan les te geven." (moeder van jongen, vwo)

2.2.4 Gebruik tablets of boeken

De groep leerlingen die aangeeft de voorkeur te geven aan werken met boeken is ongeveer even groot als de groep die juist liever met tablets werkt. Bij een voorkeur voor boeken wordt genoemd dat je op een iPad snel wordt afgeleid door het internet en dat het 'beter' is om met boeken te werken.

Leerlingen die een voorkeur hebben voor werken met een tablet noemen het minder sjouwen van boeken als een voordeel en dat ze het 'fijner' en 'leuker' vinden.

"Ik werk liever met boeken en je kan in een boek zien wat je allemaal af hebt. Als een boek kwijtraakt dan ben je 1 boek kwijt, als je een iPad kwijtraakt dan ben je ook heel veel geld kwijt." (meisje, vwo)

"Op school X en Y werken ze met iPads, maar soms ook met boeken. Ik vind het fijn als we ook met boeken werken, want toen ik stage liep op school X zag ik dat kinderen op *social media* gingen." (jongen, vmbo-t/havo)

Vind je werken met iPads positief?

"Ja, anders moet ik fietsen met heel veel boeken en een iPad is niet zwaar." (jongen, havo)

"Ze werken allebei met iPads en dat vind ik heel goed. Dan hoef je niet de hele tijd te schrijven, want ik houd niet echt veel van schrijven." (meisje, vmbo-t)

2.3 Reflectie en doordachte keuze: drie groepen kiezers

De helft de leerlingen met wie we gepraat hebben lijkt heel doordacht en bewust gekozen te hebben voor een school op de eerste plek en de rest van de voorkeurslijst. Zij kunnen goed beargumenteren wat ze belangrijk vinden aan een school in het algemeen, of aan deze specifieke school in het bijzonder, ze kunnen vertellen wat er bij hen past en hoe ze aan deze informatie zijn gekomen. Hiervoor gebruiken zij verschillende argumenten, zoals hierboven beschreven. De andere helft gebruikt vooral argumenten over afstand en over 'dat heb ik gehoord van vrienden en familie'. Sommigen geven in het gesprek ook aan dat ze zich te weinig hebben verdiept in de scholen en dat ze daar spijt van hebben. Ook zijn er leerlingen die argumenten gebruiken om een school niet te willen (bijvoorbeeld dat het een brede school is) maar uiteindelijk eenzelfde type school op de eerste plek hebben staan. Anderen kiezen simpelweg voor de dichtstbijzijnde school die hun niveau aanbiedt en hebben hier een goed gevoel over.

"We hebben samen gekeken. We schreven alle scholen op en gaven argumenten. Ook heb ik aan mijn juffrouw gevraagd welk school het beste bij mij past. Mijn juffrouw vindt school X bij mij passen, want de zelfstandigheid die er is kan je zelf bepalen en bij school B werk je minder met thema's. Ook heb ik gekeken wat dichterbij is en school X is dichtbij. (meisje, havo)

Heeft school X ook vwo? "Dat geloof ik weer niet, maar mijn ouders zeiden van wel. Ik weet niet of mijn ouders die op mijn lijstje hebben geschreven." (jongen, vwo)

Sommige kinderen kunnen dus veel beter beargumenteerd kiezen voor een school, onder andere door verschillende type argumenten te gebruiken. Dit ligt voor een deel aan het kind zelf, maar ook aan de rol van de ouders (en bredere sociale omgeving) en de rol van de basisschool (zie ook hoofdstuk 1). Er zijn ook leerlingen die een snelle keuze maken voor de meest dichtbijzijnde school, of bijvoorbeeld de school van een broer of een zus. Dit sluit aan bij internationaal onderzoek waarin

er verschil wordt gemaakt tussen drie groepen. Ten eerste zijn er de 'bevoorrechte kiezers', die een school kiezen die past bij de interesse en persoonlijkheid van het kind. De tweede groep is de middengroep, de 'deels-bekwame kiezers' die een school kiezen op basis van informatie over de goede reputatie van de school. De laatste groep zijn de 'inconsistente kiezers', die kiezen een school dichtbij, of een school die onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving.²⁴ Ook in ons onderzoek zien we deze drie groepen kiezers terug.

2.4 Conclusie

De belangrijkste factoren bij het kiezen van een school zijn het type leerlingen dat op een school zit, of er veel bekenden zijn, of het een brede of categorale school is, de afstand tussen school en huis, de grootte van de school en het extra vakkenaanbod. Factoren die iets minder werden genoemd in dit onderzoek maar toch ook een belangrijke rol spelen zijn de manier van werken, de sfeer, het type docenten en of er wordt gewerkt met tablets of met boeken.

Voor een groot deel komen deze factoren ook al naar voren in eerdere onderzoeken van OIS. Een belangrijk verschil tussen de eerdere onderzoeken en dit onderzoek naar het schoolkeuzeproces is de onderzoeksmethode. In eerder onderzoek werd er een kwantitatieve methode gehanteerd, terwijl er nu op een kwalitatieve manier onderzoek is gedaan, waarbij op zeven scholen verspreid over de stad interviews zijn gedaan met kinderen en ouders. Door de gehanteerde onderzoeksmethode, waarbij de onderzoekers de mogelijkheid hadden om door te vragen bij gegeven antwoorden van leerlingen of ouders, zijn er nu specifiekere en concretere factoren naar voren gekomen. Bij een kwantitatieve onderzoeksmethode, waarbij de ouders een vragenlijst invullen, kwam sfeer naar voren als een heel belangrijk kenmerk. Dit minder specifieke kenmerk wordt nu ook genoemd, maar er zijn veel concrete kenmerken die vaker genoemd worden door de leerlingen. Een ander verschil is dat in het onderzoek uit 2012 kwaliteit vaak werd genoemd terwijl dit nu minder naar voren komt als belangrijke factor. Dit heeft mogelijk te maken met het verschil dat er nu voornamelijk met leerlingen is gesproken, terwijl het eerdere onderzoek gericht was op ouders. Buiten deze verschillen zijn er veel overeenkomsten tussen de huidige uitkomsten en de uitkomsten van de eerdere onderzoeken.

Een laatste conclusie is dat we in Amsterdam de drie groepen kiezers die uit internationale literatuur naar voren komen ook terugzien: de 'bevoorrechte kiezers', die een school kiezen die past bij de interesse en persoonlijkheid van het kind. De 'deels-bekwame kiezers' die een school kiezen op basis van informatie over de goede reputatie van de school. En als laatste de 'inconsistente kiezers', die kiezen een school dichtbij, of een school die onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving.²⁵

²⁴ Ball, Stephan J., Richard Bow and Sharon Gewirtz (1996) Social choice, social class and distinction: the realization of social advantage in education. *Journal of Education Policy*. 11:1, 89-112

²⁵ Ibid.

Bijlage 1 Literatuur

- Ball, Stephan J., Richard Bow and Sharon Gewirtz (1996) Social choice, social class and distinction: the realization of social advantage in education. *Journal of Education Policy*. 11:1, 89-112
- Jaffe, R. (2005). *Repertory grid en sentence completion: twee kwalitatieve methoden in de Caraïbische praktijk*. *Kwalon* 29, 10(2).
- O+S en Mare (2004) Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders.
- O+S (2010) Schoolkeuze en tevredenheid jongeren in het Voortgezet Onderwijs.
- O+S (2012). *Berlage of Barlaeus? Het schoolkeuzeproces door de ogen van Amsterdamse ouders*.
- OIS (2016) Segregatie in het Amsterdamse onderwijs. PO en VO.

Bijlage 2 Topiclijst interviews leerlingen

Project: Schoolkeuze VO

Betreft: Itemlijst interview met leerlingen

Duur: 15 minuten

Periode: februari/maart 2017

Introductie (2 min.)

- Voorstellen
- Doel van het gesprek: een beeld krijgen van de keuze voor een middelbare school.
- Benadrukken: kort gesprek, anoniem, er zijn geen foute antwoorden. Opname wordt verwijderd na verschijnen rapport.

Algemeen

1. Basisschooladvies
(*uitleggen dat dit is om samen te kunnen praten over scholen die hierbij passen*)
2. Met wie praat je over de keuze voor een middelbare school? En hoe vaak?
3. Heb je al middelbare scholen bezocht? Zo ja, welke?

Middelbare scholen (10 min.)

Constructen

Er worden willekeurig kaartjes van drie scholen (waar het niveau van de leerling wordt aangeboden) aan de leerling voorgelegd:

4. Welk van deze scholen zijn het meest gelijk en welke school is het meest verschillend?
5. Kun je uitleggen waarom?

[Dit wordt een aantal keren herhaald afhankelijk van de antwoorden die worden gegeven, totdat er geen nieuwe kenmerken meer worden genoemd]

Rangorde

6. Zou je de kaartjes (10) van je favoriete middelbare scholen kunnen pakken?
7. Zou je nu deze scholen op onderstaande lijn kunnen plaatsen?
(*uitleggen dat de afstand tussen de scholen kunnen verschillen en scholen ook op dezelfde plek kunnen staan*).

| minst leuke school

| leukste

8. Is er ook een middelbare school waar je niet naar toe zou willen? En waarom?

Zinnen afmaken

9. Zou je de volgende zinnen af kunnen maken:

- Wat ik leuk vind van <eerste keus> is...
- Wat ik minder leuk vind van <naam tweede/derde keus> is...

Afsluiting (3 min)

10. Wat ga je het meest missen van de basisschool?
11. Welke tip zou je geven aan andere kinderen die een middelbare school moeten kiezen?

Gemeente Amsterdam

Onderzoek, Informatie en Statistiek

Bezoekadres:
Oudezijds Voorburgwal 300
1012 GL Amsterdam

Postbus 658
1000 AR Amsterdam

www.ois.amsterdam.nl